

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket
Box 300
405 30 Göteborg

Tunna texter– brist på adjektiv?

Lena Eriksson

Specialarbete, 15 poäng
Svenska som andraspråk fördjupningskurs 1
HT 2008
Handledare: Ingrid Sahlin

Sammanfattning

Arbetets art: Specialarbete Svenska som andraspråk

Antal sidor: 39

Titel: Tunna texter – brist på adjektiv?

Författare: Lena Eriksson

Handledare: Ingrid Sahlin

Under min utbildning till lärare i svenska som andraspråk kom jag i kontakt med en undersökning som hävdade att flerspråkiga elevers texter ibland upplevs som tunna därför att de beskrivande partierna är få, och delvis innehållsligt annorlunda jämfört med de beskrivande partierna i enspråkiga elevers texter.

I scheman över utvecklingsgången i ett andraspråk framstår mängden adjektiv i elevernas språk som en parameter med vilken man kan avläsa hur långt eleverna kommit i sin språkutveckling. Jag ville därför undersöka om det är bristen på adjektiv som gör att de flerspråkiga eleverna har färre och mer glest spridda beskrivande partier i sina texter, vilket i så fall skulle kunnat avhjälpas med adekvat undervisning om adjektivens betydelse för en text.

Resultatet av min undersökning visar på, att det för de flerspråkiga elevernas del inte tycks vara så att adjektiven saknas i ordförrådet. Det är vidare tveksamt om vi enbart med ledning av antalet adjektiv i en text kan avgöra hur tunn texten är.

Min undersökning visar dock på ganska stora skillnader i andelen adjektiv i förhållande till antalet löpord i texten, jämfört med elevtexter skrivna på 1970- talet, vilket kan tyda på att det antingen har hänt något med det svenska skriftspråket eller, att det har hänt något med de svenska gymnasisterna.

SAMMANFATTNING	1
1. BAKGRUND	4
1.1 Ett aktuellt problemområde	5
1.2 Studiens övergripande syfte	6
2. DET NUVARANDE KUNSKAPSLÄGET	8
3. LITTERATURGENOMGÅNG	8
3.1 Adjektiv i svenskan	9
3.2 Adjektiv i fackspråk	10
3.3 Adjektiv i skönlitteratur och lyrik	11
3.4 Adjektiv i läroböckerna	12
3.5 Adjektiv i siffror	13
3.6 Associationsundersökning	14
3.7 Tidigare undersökning av adjektivfrekvens i elevtexter	16
3.8 Andraspråkselevs läsvanor	17
4. MIN UNDERSÖKNING	18
4.1 Metod	19
4.2 Urval av informanter och material	19
5 RESULTATREDOVISNING	20
5.1 Adjektivförekomst i frekvensordlistor	21
5.2 Elevers adjektivanvändning	22
5.3 Enspråkiga pojkar	23
5.4 Flerspråkiga pojkar	24
5.5 Enspråkiga flickor	25
5.6 Flerspråkiga flickor	26
5.7 Vanliga adjektiv i elevtexterna	27
5.8 Sammanfattning vanliga adjektiv	31

5.9 Adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord	33
5.10 Sammanfattning av adjektivfrekvens	34
6 DISKUSSION	34
6.1 Svårigheter med adjektiv	34
6.2 Resultatet av min undersökning	36
6.3 Elevernas adjektivanvändning	37
6.4 Adjektivbrist bland flerspråkiga elever	40

REFERENSER

FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.

Bilagor:

Bilaga 1 Samtliga adjektiv i enspråkiga pojkars texter

Bilaga 2 Samtliga adjektiv i flerspråkiga pojkars texter

Bilaga 3 Samtliga adjektiv i enspråkiga flickors texter

Bilaga 4 Samtliga adjektiv i flerspråkiga flickors texter

1. Bakgrund

Sedan några år tillbaka undervisar jag i svenska som andraspråk på gymnasiet. Det innebär att jag ska göra vad jag kan för att eleverna ska utveckla sitt andraspråk, svenska. Målsättningen med arbetet fastslås i läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94, som anger att skolans huvuduppgift är att:

... förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att eleverna skall tillägna sig och utveckla kunskaper. Utbildningen skall främja elevernas utveckling till ansvars-kännande människor, som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet. All verksamhet i skolan skall bidra till elevernas allsidiga utveckling. (Lpf 94:5).

På samma sida sägs vidare att: ”Skolan skall utveckla elevernas kommunikativa och sociala kompetens samt uppmärksamma hälso- och livsstilsfrågor.” (Lpf 94:5). Därutöver säger man att varje elev som lämnar gymnasieskolan ska ha ”förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv” (Lpf 94:10).

Andraspråksforskarna Kenneth Hyltenstam och Inger Lindberg framhåller i förordet till *Svenska som andraspråk- i forskning, undervisning och samhälle* (Hyltenstam & Lindberg [red] 2004) att skolämnet svenska som andraspråk för många andraspråkselever är nyckeln till skolframgång. Den är därför av stor betydelse för den demokratiska utvecklingen i det mångkulturella samhället (a.a. s. 14). Därmed ansluter de sig till Skolverkets uppfattning att språket ska räcka till mer än personlig utveckling; det ska även duga till att utveckla samhället. Vilket språk är det då som krävs för att eleverna ska, som det står i kursplan för Svenska som andraspråk A:

vilja och våga använda det svenska språket för muntlig och skriftlig kommunikation i skiftande sammanhang och situationer.
(Skolverket SKOLFS:2000:3)

Med tanke på ovanstående övergripande mål för skolan ska eleverna dessutom bli tagna på allvar.

De flesta av mina elever har ett i det närmaste klanderfritt talspråk. Det hörs inte att de har ett annat modersmål än svenska. När det gäller skriftspråket är dock bristerna många gånger stora, och med tanke på vad ovanstående styrdokument säger om vad eleverna ska ha med sig efter gymnasiet vilar ett tungt ansvar på läraren att försöka ge eleverna redskap

att utveckla detta. Därför är det intressant att undersöka vari bristerna ligger.

1.1 Ett aktuellt problemområde

I Inger Grönings och Kristina Noréns undersökning, *Berättarteknik och innehåll i invandrarelevens gymnasieuppsatser* (1993: 222–246) framkom att de beskrivande partierna i andraspråkselevernas uppsatser, i jämförelse med elever med svenska som modersmål, var få och glest spridda. Vidare skilde sig innehållet i de båda gruppernas beskrivande partier. Andraspråkselevernas beskrivningar var färre och gällde framförallt inre beskrivningar, dvs. känslor och reflektioner, medan person- och miljöbeskrivningar dominerade uppsatser skrivna av elever med svenska som modersmål. Bristen på beskrivande partier i uppsatser skrivna av elever med andra modersmål än svenska, sägs bidra till att dessa uppsatser upplevs som tunna (a.a. s. 231).

För att beskriva behöver eleverna adjektiv. En successivt ökad adjektivanvändning, med en från början något bristfällig kongruensböjning, till allt fler adjektiv och allt färre fel utgör en parameter i utvecklingsgången i andraspråsutvecklingen.

En sammanställning av resultaten i de undersökningar som har gjorts gällande utvecklingsgången vid andraspråksinläring ges i Abrahamsson & Bergman (2006:41–42). Där menar man att nybörjaren använder få adjektiv och att kongruensböjningen påbörjas. Elever som kommit lite längre i språkutveckling använder sig av fler adjektiv och det är endast enstaka adjektivändelser som då blir fel. Den andraspråkselev som kommit längst i sin språkutveckling kännetecknas av ännu fler adjektiv ”Vilket möjliggör en mer levande beskrivning” (Abrahamsson & Bergman 2006:41–42). En sammanställning av hur Abrahamsson & Bergman ser på utvecklingen av nominalfrasen redovisas i tabell 1.

Utvecklingsgång →	→ → → → → →	→ → → → → →
Nominalfraser (NP)		
Lexikon: basord Enkla NP Genus, bestämdhet, plural växer fram Få pronomen, ofta överanvända Få adjektiv Adjektiven börjar kongruensböjas Få prepositioner	Basord+ utbyggnadsord Utbyggda NP Inkonsekvens i genusval Ibland fel ändelser Få pronomen, vanligen korrekt använda Fler adjektiv Enstaka adjektiv- ändelser blir fel Säkerhet och variation i användning av prepositioner	Fler utbyggnadsord Även komplexa nominalfraser korrekt böjda Säkerhet vid växling mellan substantiv och pronomen Fler adjektiv, vilket möjliggör en mer levande beskrivning Större variation och säkerhet vid prepositionsanvändning

Tabell 1 Utveckling av nominalfrasen enligt Abrahamsson & Bergman (2006:41–42)

Är det då bristen på adjektiv som gör att elever med andra modersmål än svenska dels har färre, dels mer ensidiga beskrivande partier? Ovanstående studie av utvecklingsgången i ett andraspråk ger vid handen att det kan finnas andra orsaker till att andraspråkselevs uppsatser upplevs som tunna (Abrahamsson & Bergman 2006:41–42). På den lexikala nivån handlar det om att ordförrådet är så litet och att det i huvudsak är basord som används. Det blir då intressant att ta reda på vilka adjektiv som ingår i basordförrådet genom att studera frekvensordlistor.

Det kan också handla om att meningsbyggnaden är alltför enahanda, med nästan enbart enkla SVO- meningar. Att även textbindningen kan vara outvecklad och att den till övervägande delen åstadkommes med satskonnektiverna *och*, *men*, *sen* och *när* framgår likaledes av Abrahamssons och Bergmans schema över utvecklingsgången i en andraspråksutveckling (a.a. s. 41–42). Vidare kan förekomsten av många talspråkliga drag göra att texterna upplevs som tunna.

1.2 Studiens övergripande syfte

Läraryrket är tydligt, eleverna ska efter genomgångna gymnasiestudier ha med sig ett språk som gör att de:

- ★ kan uttrycka det de vill, i många olika sammanhang och situationer;
- ★ kan bli tagna på allvar i yrkes- och samhällsliv.

Det är därför av intresse att fokusera på aspekter i andraspråkselevs skrivande som gör att texterna upplevs som tunna, eftersom en tunn text (jfr Gröning & Norén 1993: 231) inte tas på särskilt stort allvar.

Om en jämförelse av adjektivanvändningen visar att det finns skillnader mellan enspråkiga och flerspråkiga elever, kan vi som undervisar i Svenska som andraspråk lägga större tyngd vid vissa moment i undervisningen för att om möjligt överbrygga denna skillnad. Om adjektiven saknas i ordförrådet skulle vi genom undervisning förhoppningsvis kunna avhjälpa denna brist. Om det däremot inte är någon skillnad är detta inte någon framkomlig väg för att öka läsvärdet och – i en förlängning, dessa elevers möjligheter att bli tagna på allvar och att utöva påverkan med sina texter. Med tanke på vad Gröning och Norén funnit i sin undersökning avseende berättartekniken hos andraspråkselever och med tanke på Abrahamsson och Bergmans schema över hur adjektiven tillägnas successivt under andraspråkets utveckling blir det intressant att undersöka om det finns skillnader mellan enspråkiga och flerspråkiga elevers adjektivanvändning samt att undersöka vilka dessa skillnader i så fall skulle vara.

Det övergripande syftet med denna uppsats är därför att undersöka olika elevkategoriers adjektivfrekvens i förhållande till det totala antalet ord, samt att se på valet av adjektiv i förhållande till de i svenskan mest frekventa. Jag tänker även undersöka om det finns någon skillnad mellan könen när det gäller adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord i eleverna texter.

En undersökning av förekomsten av adjektiv i olika elevkategoriers skrivande kan antingen visa att det inte finns någon skillnad mellan dessa olika grupper, eller att en sådan skillnad finns. Eventuella skillnader kan å ena sidan handla om frekvens, alltså antalet adjektiv i texten uttryckt i procent av antalet ord i hela texten, å andra sidan om valet av adjektiv.

En skillnad liknande den som Gröning och Norén (1993: 231) redovisat dvs. en skillnad mellan andraspråkselevernas mer frekventa inre beskrivningar och förstaspråkselevernas mer frekventa yttre beskrivningar, borde avspegla sig i skillnader i de valda adjektiven. För att beskriva den inre miljön, dvs. känslor och tankar, behövs delvis andra adjektiv än för en beskrivning av den yttre miljön.

Det blir i detta sammanhang även intressant att jämföra de valda adjektiven med en frekvensordlista. Är det så att de adjektiv som krävs för

att beskriva känslor och tankar är mer frekventa i svenska språket än de adjektiv som krävs för att beskriva den yttre miljön?

Om andraspråkselevernas adjektiv är de adjektiv som är vanligast i svenska språket, kan bristen på beskrivande partier bero på just avsaknaden av lågfrekventa adjektiv i deras ordförråd. De adjektiv som behövs för att beskriva tankar och känslor skulle då vara vanligare än de adjektiv som behövs för yttre miljöbeskrivningar. Om så inte är fallet bör det finnas andra förklaringar till skillnaderna. En sådan kan vara att andraspråkseleverna oftare får frågor om sina tankar och känslor när det gäller Sverige och hur det har varit att byta land, både från representanter för samhället, som t.ex. tjänstemän inom olika förvaltningar, och från en intresserad allmänhet. Frågor som handlar om hur det såg ut i hemlandet och som kräver adjektiv för att beskriva miljön är kanske inte lika vanliga.

2. Det nuvarande kunskapsläget

I dagens globaliserade värld, med en omfattande internationell migration, har andraspråksinläring och andraspråksanvändning blivit ett "livligt och mångfacetterat internationellt forskningsområde" (Hyltenstam & Lindberg, 2004:11). Den systematiska forskningen inom detta område har pågått i ungefär 35 år och behandlade under inledningsskedet främst praktiska frågor relaterade till språkundervisningen, som t. ex. vad man behöver känna till om andraspråksinläring för att mest effektivt kunna anpassa undervisningen till elevernas behov. Det är i denna tradition min undersökning kan placeras in.

Numer förekommer även forskning av grundforskningskaraktär som försöker ge svar på teoretiska frågor om hur andraspråksinläring går till (Hyltenstam & Lindberg 2004:11). Ett exempel på detta är hur vi bygger upp våra mentala lexikon. Det innebär dock inte att det blivit ointressant att studera hur man rent praktiskt kan hjälpa andraspråkseleverna till ett språk som fungerar i många sammanhang, och som gör det möjligt för dem att utveckla det språk som de enligt Lpf 94 bör behärska efter genomgångna gymnasiestudier, utan det är framförallt detta som motiverar mitt val av undersökningsområde.

3. Litteraturgenomgång

Publikationer utgivna vid olika universitet och högskolor visar att skillnader mellan elever med svenska som modersmål och andraspråkselevs språkanvändning är ett intressant område att studera. Någon undersökning enbart med avseende på adjektivanvändningen finns

inte men delar av en av de gjorda undersökningarna (Quennerstedt 2007) kan vara av intresse för min undersökning och redovisas därför i ett av de följande avsnitten under rubriken 3.6 Associationsundersökning.

Av intresse för min undersökning är även den grammatikundervisning som vanligen ges till eleverna, varför det kan vara intressant med en redogörelse för delar av innehållet i några undersökningar som gäller läroböcker i svenska. En sådan redogörelse ges nedan under rubriken 3.4 Adjektiv i läroböcker.

3.1 Adjektiv i svenskan

Östen Dahl skriver i *Språkets enhet och mångfald* (2007:253) att de ord som utgör adjektiv i svenskan i vissa språk motsvaras av substantiv och i vissa andra av verb. Det kan också vara så att ett språk visserligen har ordklassen adjektiv men att denna endast innehåller ett begränsat antal ord. Det skulle då handla om ord från i första hand fyra semantiska fält:

- ★ dimension: liten, kort, stor, lång
- ★ ålder: ny, gammal
- ★ värde: dålig, bra
- ★ färg: vit, svart

Det är också inom just dessa semantiska fält vi för svenskans vidkommande hittar en stor mängd av de vanligaste adjektiven. Vilka de är finns redovisat i olika frekvensordlistor.

Det finns skäl att anta att ordförrådets utveckling i ett andraspråk i viss mån följer samma mönster som barns utveckling av sitt ordförråd. När det gäller denna utveckling finns det en undersökning (Arnqvist 1993) som visar att av de första 100 orden är cirka 70 % substantiv, resten är verb (a.a. s. 46). Arnqvist säger vidare att barnet, beträffande adjektiven, tillägnar sig de mer generella termerna som t.ex. *stor - liten*, före de mer specificerade som *lång- kort* eller *hög- låg* (a.a. s. 48). Dessutom sker inläringen av nya ord i första hand inom de områden som barnet har erfarenhet av (a.a. s. 49). Detta bör innebära att de adjektiv som rör inre erfarenheter och känslor och den allra närmaste yttre miljön tillägnas före de adjektiv som rör yttre förhållanden på större avstånd från individen.

Enligt Holmegaard & Vikström (2004:547) är den enskilt viktigaste faktorn för att framgångsrikt tillägna sig kunskaper i skolans ämnesundervisning ordförrådet. Det krävs uppskattningsvis 30 000–40 000 ord för att klara av studier på gymnasienivå eller för att med behållning kunna läsa en dagstidning (a.a. s. 554). Det är kanske inte alltför långsökt att tänka sig att dessa 30 000–40 000 ord är just de ord eleverna behöver för att kunna bidra till samhällets demokratiska utveckling. Hur många av dessa ord är då adjektiv?

Till de primära ordklasserna i svenskan räknas substantiv, verb och adjektiv. Det är vanligen dessa ordklasser som är ”viktigast i textanalysen även om de kommer ganska långt ner i en ordfrekvensrangordning av texten” (Melin & Lange 2000:15). Hultman (1975) redovisar en undersökning av ordklassernas relativa storlek i ett stort material av typen modern informationstext. Vad modern informationstext är preciseras visserligen inte närmare men undersökningen visar att 27 % av sådana texter bestod av substantiv, 16 % av verb och 7 % av adjektiv (a.a. s. 23). Sammantaget ger detta en frekvens av 50 % vilket delvis modifierar Melin & Langes ovan citerade påstående. Vi ser dock att bland de primära ordklasserna är frekvensen av adjektiven den minsta. Hultmans undersökning visade även att ordklasserna pronomen, prepositioner och adverb var mer frekventa än adjektiv (Hultman 1975:23).

I detta sammanhang kan vi också fundera över vad adjektiven fyller för funktion i en text. Bestämningsord som adjektiv och adverb har alltid intresserat stilistiker säger Peter Cassirer (2003). De är mer frikopplade från textens tema än vad substantiven och verben är. Av detta förstår vi att det framförallt är de tematiskt fristående adjektiven som är intressanta för stilistikern (a.a. s. 62). Med tematiskt fristående adjektiv avses utsmyckande ord som främst är ägnade att skapa stämning och ge känsla åt texten (Cassirer 2003: 63).

Även om bestämningsorden intresserat stilistiker framhåller Peter Hallberg i *Litterär teori och stilistik* att en grammatisk kategori som en ordklass inte per automatik skapar en stilfunktion, utan en sådan funktion uppkommer ”först med innebörden av det ord som fyller den [ordklassen] i varje särskilt fall” (Hallberg 1975:127).

Om vi istället vill undersöka hur informationstät en text är, är inte adjektiven lika intressanta. Graden av informationstäthet kan mätas med hjälp av NQ som står för nominalkvot. NQ beräknas enligt Melin & Lange (2000:48) med hjälp av formeln:

$$\frac{\text{substantiv} + \text{prepositioner} + \text{particip}}{\text{pronomen} + \text{adverb} + \text{verb}}$$

Vi kan här konstatera att adjektiven tycks vara helt ointressanta för informationstätheten. Kanske beror det på att Melin & Lange främst intresserat sig för facktexter vilket vi också ska göra i nästa stycke.

3.2 Adjektiv i fackspråk

Om adjektivens funktion i svenskan skriver Melin och Lange: ”Adjektiven kan ge texten ökad specifikation men bidrar inte till ökad täthet eller komplexitet” (Melin & Lange 2000:15). Detta gör att adjektiven inte är särskilt intressanta för författare till facktexter. ”Det svaga intresset för

adjektiv dokumenteras på sitt sätt av att handledningar för facktextskribenter inte i större utsträckning diskuterar adjektiven och deras användning” skriver Marianne Nordman i *Svenskt fackspråk* (1992:117). I hennes undersökning av ordklassfrekvensen i facktexter inom sex olika fackområden blir den genomsnittliga adjektivanvändningen 6,7 %. Den lägsta frekvensen adjektiv i förhållande till det totala antalet ord, 5,6 %, fanns i facktexter inom juridiken, medan den högsta frekvensen, 7,7 %, fanns i texter som handlade om lingvistik (a.a. s.118).

Adjektiv i facktexter är innehållsligt motiverade d.v.s. tematiskt nödvändiga till skillnad från adjektiven i t.ex. veckotidningstexter eller romaner. Där är adjektiven ”tematiskt fristående, dvs. beskrivande och utsmyckande ord som ger atmosfär och stämning och inte minst känsla åt texten.” (Cassier 2003:63).

Till fackspråk kan även elevernas läroböcker hänföras. Förekomsten av adjektiv i förhållande till antalet löpord i lärobokstext är ungefär 8 % enligt Skrivsyntaxundersökningen (Hultman & Westman 1992:126). Under rubrik 3.5 kommer Skrivsyntaxundersökningen att beskrivas mer ingående. Även adjektiv i läroböcker kommer att behandlas mer utförligt under rubrik 3.4.

3.3 Adjektiv i skönlitteratur och lyrik

Adjektiven är alltså ”beskrivande och utsmyckande ord som ger atmosfär och stämning och inte minst känsla åt texten” (Cassier 2003:63). Därför brukar de skrivråd som ges i skolan ägna speciell uppmärksamhet åt adjektivens bidrag för ”att göra stilen målande och åskådlig” (Hultman & Westman 1992:126). Adjektivförekomsten hos skönlitterära författare kan variera starkt hos en och samma författare. Nordman redovisar en undersökning av en prosaförfattares adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord. Den visade på en variation mellan 4 och 10 % (Nordman 1992:117).

I *Litterär teori och stilistik* (Hallberg 1975) redovisas några exempel på adjektivförekomst i dansk lyrik. Om frekvensen adjektiv i danskan normalt uppgår till 8 – 9 % kan det förekomma en variation på mellan 4 – 18 % i vers och prosa (a.a. s. 129). Vidare redovisar Hallberg exempel på lyrik av Strindberg där adjektivfrekvensen är omkring 30 % vilket starkt bidrar till att ”stilen verkar seg och statisk”. (a.a. s. 131). Förutom adjektivens utmålande och beskrivande effekter på en text får alltså ett starkt inslag av adjektiv ”ett slags retarderande effekt” (a.a. s. 126).

I *Gymnasistsvenska* (Hultman & Westman 1992) görs en jämförelse av den första sidan av Vilhelm Mobergs bok *Utvandrarna*, och en kunglig förordning om olaga brännvinstillverkning, med avseende på ordklassfördelning. Där framkommer det att i Mobergs text är 3 % av löporden adjektiv. Den andra texten som är ”ett utpräglat exempel på krånglig kanslistil” (1992:91) har en adjektivfrekvens på 7 % av löporden

1992:95). Detta överraskande resultat ger andledning att undersöka om det finns någon skillnad mellan adjektiven i de olika texterna. Adjektiven i Mobergs text består i tre fall av färger, i fyra fall av adjektiv som kan hänföras till det semantiska fält som handlar om dimension och i ett fall inom det semantiska fältet värde. När det gäller förordningen om brännvinstillverkning är adjektiv som kan hänföras till det semantiska fältet värde de vanligaste i denna text. Mobergs text innehåller med andra ord flest beskrivande adjektiv, medan brännvinsförordningen innehåller tematiskt nödvändiga adjektiv i likhet med facktexterna.

3.4 Adjektiv i läroböckerna

Det har gjorts ett antal studier av hur grammatik presenteras i läroböcker. I flera av dessa studier påtalas att det saknas ett funktionellt och problematiserande förhållningssätt till grammatiken. Avsaknaden av dessa perspektiv gör att grammatik av eleverna uppfattas som regler som ska följas men som inte har så mycket med ett användbart språk att göra (se exempelvis Rådén & Thorsen 2007:11f).

Åke Pettersson (1987:70–71) har gjort en undersökning av hur olika ordklasser presenteras i läroböckerna. Han har jämfört grammatikavsnittens exempelord med frekvensordlistor med tidningsspråkets basordförråd, och även jämfört med de adjektiv som eleverna själva använde sig av vid uppsatsskrivande. Petterssons undersökning har visserligen några år på nacken, men eftersom det finns andra undersökningar som tyder på att läroböckerna uppvisar liten förändring över tid då det gäller grammatikkapitlen (Eriksson 2008: 19) kanske den ändå kan vara värd att nämna.

Pettersson fann att de adjektiviska exempelorden, det vill säga de ord som valts för att illustrera ordklassen adjektiv i grammatikavsnitten i läroböckerna, har en "litterär, aningen rövarromantisk ton" (Pettersson 1987:71). De adjektiv som presenteras i läroböckerna ligger "längre från det gängse vuxenspråket än vad elevuppsatserna gör" (a.a. s. 71). Till skillnad från substantiven, som vanligen hade en barnslig och trivial karaktär, var adjektiven mer exotiska. De skulle därmed ge ett "visst stöd åt ordkunskap och litteraturläsning och indirekt även skrivträningen." (a.a. s. 71). Det konkreta målet, att förmedla kunskaper i grammatik, blandas ihop med mål som ligger vid sidan av huvudsyftet. Om detta är ett generellt problem i grammatikavsnitten i läroböckerna och att det i sig gör att man missar målet kan eventuellt vara intressant för kommande undersökningar.

3.5 Adjektiv i siffror

Även om adjektiven i utpräglade facktexter är av en annan typ än adjektiven i romaner, kan vi konstatera att de ofta, i såväl facktexter som litterära texter, förekommer i en frekvens som håller sig runt de 7 % som Hultman redovisat i sin undersökning av modern informationstext. Det kan därför vara av intresse att se på några olika sammanställningar av adjektivfrekvensen i förhållande till antalet löpord i olika genrer men också i talspråk.

Siffrorna som redovisas härrör i många fall från undersökningar som är gjorda för ganska länge sedan. Tabell 1–3 redovisar siffror som hämtats från undersökningar som gjorts mellan år 1974 och år 1993. Vi kan alltså inte vara helt säkra på att siffrorna fortfarande är aktuella men, vi kan i alla fall ha dem som en jämförelsepunkt.

Siffror gällande talspråk kommer från en undersökningen kallad *Talsyntax* som gjordes parallellt med undersökningen *Skrivsyntax* i början på 1970- talet. Undersökningarna gjordes som enskilda forskningsprojekt men utfördes som ett lagarbete (1992:6) varför siffrorna redovisas av Hultman och Westman i *Gymnasistsvenska* (1992) som i huvudsak behandlar gymnasisternas skriftspråk.

Skrivsyntaxundersökningen är en stor undersökning där man analyserade gymnasieelevers skrivande med avseende på bl. a. ordförråd, felaktigheter, syntax, ordklassfördelning och grafiska förhållanden (Hultman & Westman 1992:5f). De analyserade texterna var uppsatser skrivna av elever i årskurs 3 på gymnasiet och de skrevs inom ramen för en av uppgifterna i det centrala provet i svenska, dåtidens motsvarighet till det nationella provet i svenska B. Totalt analyserades 151 elevtexter (1992:11).

Talspråk	män	kvinnor
Socialgrupp 1	4,89	5,23
Socialgrupp 3	3,90	4,33

Tabell 2 Andel adjektiv i procent av löporden i talspråk (1992:126)

Det framgår av tabell 2 som redovisar adjektivfrekvensen i talspråk, att andelen adjektiv i procent av antalet löpord påverkas av både köns- och klassmässiga skillnader. Kvinnor använder sig av fler adjektiv än män och socialgrupp 1 använder fler adjektiv än socialgrupp 3 när de talar (Hultman & Westman 1992:126).

I tabell 3 finner vi ett utdrag ur Melin & Langes tabell med ordklasser i procent av löpord (2000:168) med avseende på siffrorna för adjektiv i olika genrer. Detta utdrag visar:

Genre	Adjektiv i % av antalet löpord
riksdagsprotokoll	6,6 %
ledare	8,1 %
nyheter	5,9 %
facktexter	7,0 %
bruksprosa ¹	7,3 %
gymnasieuppsatser	6,7 %
samtal	4,6 %

Tabell 3 Adjektivfrekvens i olika texttyper enligt Melin & Lange (2000:168)

Siffrorna i tabell 4 nedan, är hämtade ur en undersökning av andelen adjektiv i procent av antalet löpord som redovisas av Hultman och Westman (1992:126) och visar på samma tendens som siffrorna i tabell 3. Adjektivfrekvensen ligger även i tabell 4 på någon procent över eller någon procent under de 7 % som Hultman redovisat i sin undersökning i *Liten svensk grammatik* (1975:23).

Genre	Adjektiv i % av antalet löpord
broschyrer	6,02 %
tidningstexter	6,74 %
läroböcker	8,02 %
debattexter	8,32 %

Tabell 4 Adjektivfrekvens i olika texttyper enligt Hultman & Westman (1992:126)

3.6 Associationsundersökning

Att vi associerar i samma banor är viktigt för att kommunikationen skall löpa komplikationsfritt. I en C-uppsats *Tänker du på samma sak som jag? Om ordassociation bland en- och flerspråkiga* (Quennerstedt 2007) har författaren undersökt ordassociationer hos enspråkiga och flerspråkiga elever som läser svenska i årskurs nio. Eftersom alla läser vanlig svenska

¹ Med bruksprosa avses broschyrer, tidningstexter och lärobokstexter

bör de flerspråkiga eleverna ha en språkbehärskning som i det närmaste befinner sig på enspråkiga elevers nivå.

Bland vuxna är de vanligaste associationerna paradigmatiska oberoende av språk och hur långt språkutvecklingen har kommit, hävdar Quennerstedt med stöd av tidigare forskning (a.a. s. 10). Vi kan alltså förutsätta att detta är det slutstadium, där även mina informanter inom en snar framtid kommer att befinna sig, även om inga av de texter jag undersökt är skrivna av vuxna elever.

Med *paradigmatiska associationer* avses ord som tillhör samma ordklass som stimulusordet, det ord som informanterna ombeds associera till, och de kan ofta ersätta varandra syntaktiskt t. ex. *FLICKA – tjej* Med *syntagmatiska associationer* avses att ordet har en syntaktisk relation till det bjudna ordet och kan förekomma i en mening tillsammans med detta t. ex. *FLICKA – liten.* (a.a. s. 9).

Quennerstedt har undersökt ordassociationerna till totalt 5700 ord. Associationerna till just adjektiv anser hon vara de mest intressanta i undersökningen av följande tre skäl (a.a. s. 34):

1. De allra flesta associationerna till adjektiven är syntagmatiska hos både en- och flerspråkiga.
2. Flerspråkiga ger fler paradigmatiska associationer till adjektiven än enspråkiga.
3. Adjektiven är den enda grupp där de flerspråkiga har mindre spridning av associationerna än vad de enspråkiga har.

Att associationerna till de adjektiva bjudorden var syntagmatiska var alltså vanligast hos både en- och flerspråkiga. För adjektiven bestod associationerna till 69,2 procent bland enspråkiga respektive 57,9 procent bland flerspråkiga, av syntagmatiska associationer (a.a. s. 29). Med tanke på att paradigmatiska associationer är vanligast bland vuxna skulle slutsatsen av detta vara att både enspråkiga och flerspråkiga elever, när det gäller adjektiven, befinner sig längre från vuxet språkbruk än när det gäller andra ordklasser. De flerspråkiga elevernas språkbruk tycks dock ha kommit närmare det vuxna språkbruket än de enspråkigas.

Adjektiven är den enda grupp av ord där de flerspråkiga ger mindre spridning av associationerna än vad de enspråkiga gör (a.a. s. 34). En minskad spridning indikerar en ökad samsyn i vad ordet står för. Om vi förutsätter att ju äldre en person blir, desto mer korrekt kommer personen att kunna använda språket, borde samsynen när det gäller varje enskilt ord öka med stigande ålder. Därmed skulle en tolkning av de flerspråkiga elevernas större samsyn när det gäller adjektiv kunna vara att de ligger närmare vuxenspråket när det gäller adjektiv, än när det gäller substantiv. Dessutom ligger de närmare vuxenspråket när det gäller adjektiv än vad enspråkiga elever gör.

Om vi tittar på bortfallet i associationsundersökningen får vi emellertid fram en lite annan bild av hur problematiska adjektiven är. De flerspråkiga eleverna har nämligen betydligt fler bortfall i sina svar. I kategorin bortfall har Quennerstedt räknat in uteblivet svar, upprepning av stimulusordet, översättningar, obegripliga associationer o. dyl. (a.a. s. 18).

Bortfall i ordassociationsundersökningen			
ordkategori	enspråkiga	flerspråkiga	skillnad
Konkreta räknebara substantiv	4 %	4,5 %	0,5
Konkreta oräknebara substantiv	1,7 %	4,7 %	3,0
Abstrakta räknebara substantiv ²	2,5 %	8,1 %	5,6
Abstrakta oräknebara substantiv ³	3,5 %	11,4 %	7,9
Adjektiv ⁴	1,6 %	6,5 %	4,1
Samtliga ord 50 st	2,9 %	6,0 %	3,1

Tabell 5 Bortfall i ordassociationsundersökningen (Quennerstedt 2007:18).

För enspråkiga elever verkar adjektiven vara den ordklass som förorsakar minst problem om vi bara ser till bortfallet. Om vi tittar på skillnaden i bortfallet mellan de olika grupperna är det bara när det gäller abstrakta oräknebara substantiv som skillnaden mellan enspråkiga och flerspråkiga elevers bortfall är större. Detta motsäger min ovan antydda tolkningsmöjlighet och tyder istället på att adjektiven är en besvärlig ordklass för flerspråkiga elever.

3.7 Tidigare undersökning av adjektivfrekvens i elevtexter

Vid analys av ordklassfördelning i procent av löporden i elevtexterna fann Hultman och Westman den adjektivfrekvens som redovisas i tabell 6. De har även kopplat ihop adjektivfrekvensen med betyg enligt det förra betygssystemet, med en skala från ett till fem, där fem var det bästa betyget.

² Bjudorden var: order, minne, dröm, problem, religion

³ Bjudorden var: musik, sömn, hälsa, blom

⁴ Bjudorden var: mjuk, svart, bekväm, kort, söt, långsam, vacker, sur, hög, grov, snabb, hungrig, högt, tyst, salt

Betyg	pojkar	flickor	totalt
1	6,12	3,07	5,74
2	6,62	6,40	6,55
3	6,73	6,29	6,55
4	6,92	6,63	6,77
5	9,24	5,84	8,46
totalt	6,91	6,39	6,65

Tabell 6 Olika elevgruppers andel adjektiv i procent av löpord korrelerat till betyg (1992:126).

I kommentarerna till ovanstående siffror säger Hultman och Westman att pojkarna visar upp en ”drömkurva”. Andelen adjektiv ökar från betygsgrad till betygsgrad (Hultman & Westman 1992:126). När det gäller flickorna är siffrorna inte lika entydiga. Att adjektivfrekvensen i skrift är högre för pojkar än för flickor förvånade forskarna, eftersom det omvända förhållandet, enligt siffrorna i tabell 2 (kap. 3.5), gäller beträffande könsfördelningen för talspråk, (a.a. s. 126). En förklaring kan vara att pojkarna i högre utsträckning än flickor anpassat sig till texttypen debatttexter, som vanligen har en adjektivfrekvens på över 8 % av andelen löpord. En annan förklaring kan vara att det är en annan typ av adjektiv som förekommer i talspråk än i skriftspråk. Det kan vara så att flickorna, till skillnad från pojkarna, i talspråk använder många värderande adjektiv medan de i sina texter varken använder värderande eller tematiskt bundna adjektiv.

Forskarna konstaterar även att adjektiv som kategori innehåller ord med mycket varierande stilvärde och funktion. Det kan därför bli problematiskt att utifrån dessa siffror ”urskilja vad en stor andel verkningsfulla och innehållsrika adjektiv betyder för stilen” (1992:126).

Av dessa siffror kan vi dra slutsatsen att det för pojkarnas del fanns en korrelation mellan andelen adjektiv och lärarens bedömning av hur bra uppsatsen var. Denna tendens är inte lika tydlig när det gäller flickornas texter. Vi kan ändå finna ett visst stöd för att Abrahamsson och Bergmans schema över utvecklingsgången i ett andraspråk (tabell 1 kap. 1.1), där det framgår att andelen adjektiv ökar ju duktigare eleven blir, även kan gälla för enspråkiga elever. De pojkar som får högst betyg är i alla fall de som använder flest adjektiv.

3.8 Andraspråkselevers läsvanor

Min uppfattning är att många elever som läser svenska som andraspråk på gymnasiet har undvikit att läsa skönlitteratur. I än högre grad gäller detta säkert lyrik. Även de mest ambitiösa eleverna har fullt upp med sina studier. Om de då inte upplevt tjusningen med eller nyttan av att läsa

skönlitteratur är det lätt att välja bort. I den mån de läser något utöver det de måste läsa för att klara sina studier, blir det dagstidningar, företrädesvis Metro. Läroböcker och dagstidningstext av enklare slag utgör därmed deras huvudsakliga textinflöde. Det innebär att de har stött på en hel del adjektiv i texterna (jfr. tabell 3 och 4 kap 3.5), om än av speciell typ.

Om vi förutsätter att den text många av eleverna i huvudsak möter är modern informationstext i t.ex. läroböcker och dagstidningar, rör det sig med andra ord om texter där adjektiven är tematiskt nödvändiga, vilket gör att det kollokationella omfånget bör vara ganska litet. Med litet kollokationellt omfång menas att det specifika ordet, i det här fallet adjektivet, inte kan kombineras med så många andra ord. Ett exempel på ett adjektiv som har ett litet kollokationellt omfång är *gravid*. Det är endast få substantiv som kan förekomma efter detta adjektiv. Om vi istället vill använda ett adjektiv som t. ex. *ny*, har vi inte alls samma begränsningar beträffande vilka substantiv som kan komma efter.

Ingegerd Enström skriver: ”Ju mer grundläggande och centralt i ordförrådet ett ord är, desto fler ord brukar det kunna kombineras med.” (Enström 2004:192). Adjektiven skulle med andra ord kunna vara en svår ordklass för att många av dem har ett litet kollokationellt omfång. Vidare hävdar Enström att det med stor sannolikhet är så att det är lättare att lära sig konkreta ord än abstrakta (a.a. s. 187). Man kan alltså även tänka sig att en svårighet med vissa adjektiv är att de kan vara mer abstrakta än verb och substantiv.

4. Min undersökning

Abramhanssons och Bergmans (2006) schema över progressionsordningen i andraspråksutvecklingen (tabell 1 kap. 1.1) gör gällande att antalet adjektiv ökar i takt med att andraspråket utvecklas. Eftersom jag inte funnit någon undersökning som jämfört frekvensen adjektiv i olika elevkategoriers texter vill jag se om denna skillnad går att belägga för att eventuellt kunna avgöra om det är bristen på adjektiv som gör att andraspråkselevs texter ibland upplevs som tunna (Gröning & Noren 1993:231).

Syftet med denna uppsats är som framgår av min tidigare syftesformulering att undersöka olika elevkategorier med avseende på adjektivfrekvens i förhållande till det totala antalet ord, samt att undersöka om det finns skillnader i valet av adjektiv i förhållande till de i svenskan mest frekventa adjektiven och om det finns några skillnader mellan könen i adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord i texterna.

4.1 Metod

Jag har undersökt ett antal elevtexter skrivna av enspråkiga och flerspråkiga elever med avseende på förekomsten av adjektiv. Elevtexterna består av ganska fritt skrivna texter. Genomgångar och skrivinstruktioner har varierat, men syftet har varit att texterna skulle utgöra någon sorts novell. Syftet med min undersökning är som sagt att undersöka om det är adjektiven som saknas för att de flerspråkiga eleverna ska kunna skriva levande texter. Fler adjektiv ska möjliggöra en ”mer levande beskrivning” (Abrahamsson& Bergman 2006:41–42 eller tabell 1 kap. 1.1.)

Undersökningen är huvudsakligen kvantitativ eftersom jag har räknat ut hur många procent av texterna som består av adjektiv hos enspråkiga respektive flerspråkiga elever. Jag har vidare jämfört de förekommande adjektiven i elevtexterna med de adjektiv som förekommer i frekvensordlistor som omfattar de 1000 vanligaste orden i Romaner 1980–81 och i Press 97, hämtade från språkbanken vid Göteborgs universitet, <http://spraakbanken.gu.se/>. På så sätt kan jag se om det är någon skillnad i hur många adjektiv eleverna använder. Jag kommer även att upptäcka om någon elevkategori enbart använder sig av de i svenskan vanligaste adjektiven och som finns upptagna i någon av de ovan nämnda frekvensordlistorna. Ett ensidigt bruk av några få adjektiv kan göra det svårt att åstadkomma levande beskrivningar.

4.2 Urval av informanter och material

Informanterna går i årskurs ett på gymnasiet. De flesta av de informanter som har svenska som modersmål går på det naturvetenskapliga programmet (nio flickor och sju pojkar). De övriga går på teknik- och fordonsprogrammet. Urvalet av informanter med svenska som modersmål har begränsats av att jag inte själv undervisar i svenska för enspråkiga elever utan har fått förlita mig på andra lärares välvilja för att få tillgång till relevanta texter.

Gruppen med andraspråkselever är mycket heterogen och begränsas av att det är förhållandevis få elever som deltar i andraspråksundervisningen. De flesta elever med andra modersmål deltar i den vanliga svenskundervisningen. Därför har informanterna flera olika modersmål och olika lång vistelsetid i Sverige. På många gymnasieskolor har det, bland eleverna, högre status att läsa vanlig svenska än att läsa svenska som andraspråk. Det gör att tillströmningen av elever som läser svenska som andraspråk på min gymnasieskola inte är särskilt stor. De elever som väljer att läsa svenska som andraspråk har därför ofta en del svårigheter både med att läsa och att skriva, trots att ungefär hälften av eleverna har gått hela sin skoltid i svensk skola. Om detta är en konsekvens av bristfällig andraspråksundervisning genom hela grundskolan, eller om det finns andra

orsaker till detta förhållande, finns det inom ramen för denna uppsats inte möjlighet att utreda.

Undersökningen består av totalt 40 texter fördelade på fyra olika grupper, enspråkiga respektive flerspråkiga flickor och enspråkiga respektive flerspråkiga pojkar. Jag har i dessa texter räknat det totala antalet ord och hur många av dessa som varit adjektiv. I gruppen adjektiv har jag även räknat med participformer av verb.

Anledning till att jag skiljer på pojkar och flickor inom de båda grupperna enspråkiga och flerspråkiga elever är att tidigare undersökningar om elevers språkbruk gör gällande att ”skillnaderna mellan könen är större och statistiskt sett säkrare än språkbruksskillnaderna mellan socialgrupperna” (Einarsson & Hultman 1984:37). Dessa skillnader mellan manliga och kvinnliga gymnasisters sätt att skriva skulle gälla ordförråd, ordklassfördelning, syntaktiska konstruktioner m. m. (a.a. s. 10). Det blir då intressant att undersöka om det fortfarande föreligger liknande könsskillnader vid en undersökning av antalet adjektiv i elevtexter.

Min hypotes är att andraspråkseleverna inte använder lika många adjektiv i sitt skrivande som elever med svenska som modersmål gör. Jag misstänker också att flerspråkiga elever i större utsträckning än enspråkiga använder sig av de adjektiv som är vanligast i svenskan. Vidare har jag en känsla av att flickor använder sig av fler adjektiv än pojkar. Jag förutsätter alltså att den i talspråket redovisade skillnaden mellan flickors och pojkars adjektivanvändning, där flickor använder fler adjektiv än pojkarna, (1992:126) numer avspeglas även i skriftspråket.

5 Resultatredovisning

Nedan redovisas först undersökningen av adjektiven i frekvensordlistorna från språkbanken vid Göteborgs universitet. Därefter redovisas undersökningen och jämförelsen av olika elevkategoriers användning av adjektiv.

I min undersökning redovisas en del små skillnader gällande t. ex. hur många adjektiv de olika elevgrupperna använder sig av i förhållande till det totala antalet löpord i sina skrivna texter. I de fall då skillnaderna är små, finns det en möjlighet att en annan undersökning skulle komma fram till ett annat resultat, då urvalet i min undersökning är förhållandevis litet. Jag har ändå valt att diskutera vissa små skillnader eftersom jag har funnit dem intressanta.

I de fall där min undersökning visar på stora skillnader förutsätter jag att den tendens siffrorna avspeglar är riktig även om urvalet av informanter är litet.

5.1 Adjektivförekomst i frekvensordlistor

Vid analys av orden i två frekvensordlistor, Press 1997 och Romaner 1980–81, vilka upptar de 1000 vanligaste orden i dessa två typer av texter har jag fått fram att i tidningstexter kan 14,3 % och i romaner kan 14,7 % av löporden vara adjektiv. Då har jag även räknat med ord som t. ex. *LENA* och *PUBLIK*, trots att det med största sannolikhet är dessa ord som substantiv som är de vanliga. Om man i frekvensordlistorna använt sig av både gemener och versaler, hade det i ett av de ovanstående exemplen gått att utläsa. Då man endast använder sig av versaler omöjliggörs detta. Detta kan jämföras med Hultmans undersökning som fann att 7 % orden i modern informationstext var adjektiv.

Min undersökning visar med andra ord på en dubbelt så hög adjektivfrekvens som den Hultman fann i modern informationstext (1975:23), en kategori i vilken presstext hör hemma. Denna skillnad kan ha uppkommit på grund av att han av sammanhanget har kunnat konstatera att det verkligen var adjektivet som avsågs och inte en homonym tillhörande en annan ordklass. Resultatet av min undersökning visar dock att skillnaden i adjektivfrekvens, tvärtemot vad man skulle kunna tro, förmodligen inte är särskilt stor om man jämför tidningstext och romantext procentuellt sett. Detta får också stöd av siffrorna i tabell 3 och 4. Att det kan finnas stora variationer i antalet adjektiv, i förhållande till antalet löpord, mellan olika skönlitterära texter och även i olika delar av en och längre skönlitterär text framgår av kapitel 3.3.

Siffrorna för hur många av de tusen vanligaste orden i de båda ovan redovisade frekvensordlistorna, Press 1997 och Romaner 1980–81 som var adjektiv, uppvisade inte någon större skillnad enligt min uträkning. 14,3 respektive 14,7 % ger en skillnad på 0,4 procent. Om vi förutsätter att Hultmans undersökning (1975:23) av adjektivfrekvensen i modern informationstext är mer tillförlitlig, men att min uträkning ändå stämmer på så sätt att skillnaden mellan adjektivfrekvensen i de båda frekvensordlistorna är riktig, kan kanske ett ungefärligt riktmärke för hur många adjektiv en text bör innehålla, oavsett genre vara ungefär 7 % av antalet löpord.

Om vi bortser från talspråk som har en lägre frekvens adjektiv hittar vi den lägsta adjektivfrekvensen, 5,9 % av antalet i löpord i nyhetstexter. Den högsta adjektivfrekvensen uppmättes i debattexter med 8,32 %. Skillnaden mellan lägsta och högsta adjektivfrekvens blir 2,42 % vilket kan tyckas vara ganska lite. Om man däremot betänker adjektivens relativt sett låga frekvens är måhända en ökning, eller för den delen en minskning, med en eller två procent inte obetydlig.

Det visar sig som väntat att flera av de mest frekventa adjektiven i de båda frekvensordlistorna, Press 1997 och Romaner 1980–81, kan sorteras in under de ovan, av Dahl (2007:253), beskrivna semantiska fälten:

- ★ dimension: *stora, låg, längre, liten, hel, djup*
- ★ ålder: *nya, gamla, ung, tidig*
- ★ värde: *dålig, bra, gott, lätt, svårt, enkel, rätt, fel*
- ★ färg: *vit, svart, röd, blå*

Till detta kommer i min undersökning en mängd adjektiv som betecknar egenskaper eller tillstånd som t. ex. *död, tyst, rädd, slut, egen, säker, stilla, svensk* m. fl.

5.2 Elevers adjektivanvändning

Den fullständiga sammanställningen av resultatet av min undersökning, elevtext för elevtext, finns redovisad i tabellerna 7– 10. De mest intressanta parametrarna kommer efter det att redovisas med hjälp av olika diagram för att öka överskådligheten.

Undersökningen visar hur många adjektiv i förhållande till antalet löpord i texten de olika elevkategorierna använder sig av. Dessutom visar den hur många olika adjektiv varje enskild elev använder sig av i sitt skrivande. Att undersöka hur många olika adjektiv eleverna använder sig av är av intresse, därför att även en elev med ett ordförråd som innehåller ett mycket begränsat antal adjektiv kan komma upp i en hög frekvens av adjektiv i förhållande till antalet löpord i texten om den bara upprepar dem tillräckligt många gånger.

Uträkningen av hur många olika adjektiv i förhållande till det totala antalet adjektiv (se 1. varav adjektiv, i tabell 7) eleverna använder sig av har föregåtts av en lemmatisering (se 2. olika adjektiv i tabell 7). Det innebär att alla böjningsformer och komparationsformer av ett adjektiv t. ex. *stor, stora, stort, större, störst, största* räknas som ett och samma ord. Eventuella felaktigheter i flerspråkiga elevers kongruensböjning skulle annars kunna påverka resultatet i både positiv riktning, alltså ge upphov till fler adjektiv, eller i negativ, skapa en minskad adjektivfrekvens. En flerspråkig elev skulle t. ex. kunna skriva *stor* även när det skulle varit *stort* och *stora* vilket skulle inneburi tre olika adjektiv utan lemmatisering. Den enspråkiga eleven gör knappast den typen av fel och kan då tillgodoräkna sig tre olika adjektiv. För den flerspråkiga eleven som gör ett sådant misstag räknas endast ett adjektiv. Eftersom det är antalet olika adjektiv som ingår i informanternas aktiva ordförråd som är av intresse, inte huruvida eleverna kan hantera dem på ett grammatiskt korrekt sätt blir resultatet, enligt min uppfattning, mer rättvisande på detta sätt.

Eftersom de könsmissiga skillnaderna har varit tydliga i tidigare undersökningar av gymnasieelevers skrivande (Hultman & Westman 1992:126) har jag valt att presentera tabeller med de enspråkiga och de

flerspråkiga pojkarnas efter varandra och därefter tabeller med de enspråkiga och de flerspråkiga flickornas resultat .

Sist i tabellen (under varav frekventa) redovisas hur många av det totala antalet adjektiv i alla elevtexterna i den aktuella kategorin, som återfinns i de båda listorna, Press 1997 och Romaner 1980– 81, som innehåller de 1000 vanligaste orden i svenskan i respektive genre.

5.3 Enspråkiga pojkar

Enspr pojkar	Totalt antal ord	1.Varav adjektiv	%	2.Olika adjektiv	%	Skillnad mellan 1 och 2
Informant a	175	9	5,1	8	4,6	0,5
b	253	13	5,1	8	3,2	1,9
c	265	15	5,7	10	3,8	1,9
d	347	28	8,1	22	6,3	1,8
e	398	14	3,5	9	2,3	1,2
f	473	28	5,9	26	5,5	0,4
g	617	31	5,0	25	4,1	0,9
h	623	36	5,8	31	5,0	0,8
i	632	26	4,1	25	4,0	0,1
j	1061	55	5,2	35	3,3	1,9
Totalt	4844	255	5,3 ⁵	199	4,1	1,2
Medianvärde			5,15		4,95	
Varav fre- kventa ⁶		43	21,6			

Tabell 7 Enspråkiga pojkars adjektivanvändning

Tabell 7 visar att den kortaste texten skriven av en enspråkig pojke (informant a) omfattar 175 ord och den längsta (den från informant j) 1061 ord. Totalt omfattar de enspråkiga pojkarnas texter 4844 ord. Det är framförallt en av pojkarna, informant d med sina 8,1 % adjektiv, som avviker från övriga enspråkiga pojkar. Om vi istället jämför honom med de pojktexter som analyserades på 1970- talet i Skrivsyntaxundersökningen, är han den ende av pojkarna i min undersökning som kommer över den genomsnittliga adjektivanvändningen i förhållande till antalet löpord för

⁵ Medelvärde uträknat med hjälp av det totala antalet adjektiv i förhållande till det totala antalet ord.

⁶ Med frekventa adjektiv avses sådana adjektiv som återfinns i någon av frekvensordlistorna över de 1000 vanligaste orden i press 97 och romaner 80-81. Uträkningen är gjord efter lemmatisering.

pojkar i 70- talsundersökningen, vilken då låg på 6,91 %. Han är också den ende som har en adjektivfrekvens som överstiger den i texter skrivna av de pojkar som fick lägst betyg på 1970- talet (6,12 %).

Om vi jämför mina siffror med dem för adjektivanvändningen i talspråk på 1970- talet (tabell 2), finner vi att en av de enspråkiga pojkarna, informant e, har en adjektivfrekvens som ligger under (3,5 %), en (informant i, 4,1 %), på en adjektivfrekvens som ligger strax över andelen adjektiv i talspråk (3,9 %) för män ur socialgrupp tre. Övriga enspråkiga pojkar har en adjektivfrekvens som ligger i närheten av eller klart över den adjektivfrekvens som var genomsnittet i talspråk (4,89 %) bland män i socialgrupp 1 på 1970- talet (tabell 2), men en procent eller mer under den genomsnittliga adjektivfrekvensen i skiftspråk.

5.4 Flerspråkiga pojkar

Flerspr pojkar	Totalt antal ord	Varav adjektiv	%	Olika adjektiv	%	skillnad
Informant a	209	5	2,4	5	2,4	0,0
b	266	8	3,0	6	2,3	0,7
c	298	15	5,0	13	4,4	0,6
d	305	17	5,6	12	3,9	1,7
e	381	15	3,9	13	3,4	0,5
f	401	21	5,2	18	4,5	0,7
g	430	18	4,2	15	3,5	0,7
h	431	15	3,5	11	2,6	0,9
i	481	8	1,7	7	1,5	0,2
j	1149	48	4,2	32	2,8	1,4
Totalt	4053	170	4,2	132	3,3	0,9
Medianvärde			4,1		3,1	
Varav frekventa		35	26,5			

Tabell 8 Flerspråkiga pojkars adjektivanvändning

Av tabellen framgår att den kortaste av de flerspråkiga pojkarnas texter omfattade 209 ord och den längsta 1149, samt att det totala antalet löpord för samtliga texter är 4053 ord. Beträffande den procentuella adjektivfrekvensen finns det ingen av de flerspråkiga pojkarna som kommer upp till genomsnittet för pojkarna i Skrivsyntaxundersökningen. Där var den genomsnittliga adjektivfrekvensen 6,91 % av löporden i pojkarnas texter. Samtliga flerspråkiga informanter har en adjektivfrekvens som ligger mer än en procentenhet under pojkarna i Skrivsyntaxundersökningen. Ingen av de flerspråkiga pojkarnas kommer

upp en adjektivfrekvens som motsvarar de pojkar som fick lägst betyg på 1970 –talet (6,12 %).

Vidare har fyra av de flerspråkiga pojkarna en adjektivfrekvens som ligger under, och en precis på, den nivå (3,9 %) som talspråket hos män i socialgrupp tre gjorde på 1970- talet. Endast tre av de flerspråkiga pojkarna kommer upp i en adjektivfrekvens som överstiger genomsnittet i talspråk (4,89 %) bland män i socialgrupp 1 på 1970- talet (tabell 2).

Den flerspråkiga pojke som avviker mycket från de övriga gör det alltså genom en betydligt lägre adjektivfrekvens (informant i 1,7 %) än övriga flerspråkiga pojkar. Detta kan jämföras med de enspråkiga pojkarna där ju det motsatta förhållandet gällde. Den enspråkiga pojke som avvek mest gjorde det med en relativt sett mycket högre adjektivfrekvens (8,1 %) än övriga enspråkiga pojkar.

5.5 Enspråkiga flickor

Enspr flickor	Totalt antal ord	Varav adjektiv	%	Olika adjektiv	%	skillnad
Informant a	373	19	5,1	18	4,8	0,3
b	423	17	4,0	16	3,8	0,2
c	494	30	6,1	22	4,5	1,6
d	525	18	3,4	15	2,9	0,5
e	529	26	4,9	19	3,6	1,3
f	645	27	4,2	25	3,9	0,3
g	813	26	3,2	23	2,8	0,4
h	1067	46	4,3	34	3,2	1,1
i	1155	34	2,9	31	2,7	0,2
j	2396	102	4,3	68	2,8	1,4
Totalt	8420	345	4,1	271	3,2	0,9
Medianvärde			4,25		3,35	
Varav frekventa		50	18,5			

Tabell 9 Enspråkiga flickors adjektivanvändning.

Flickorna utmärker sig, precis som flickorna på 1970 –talet gjorde, på sätt att de skriver längre texter än pojkarna. Tabell 9 visar att den kortaste av de enspråkiga flickornas texter omfattar 373 ord och den längsta 2396 ord. Om vi jämför de enspråkiga flickornas texter med texterna i 70- talets Skrivsyntaxundersökning, är det ingen av texterna som kommer upp i den andel adjektiv som den genomsnittliga flickan hade då. På 1970 -talet var den genomsnittliga adjektivanvändningen 6,39 % av antalet löpord för flickor.

Om vi istället jämför med de flickor som fått lägst betyg på sina texter i Skrivsyntaxundersökningen klarar sig dagens enspråkiga flickor bra. Det är bara tre av dem som har en adjektivanvändning på under 3,07 % av antalet löpord som var genomsnittet för de flickor som fick lägst betyg på 1970 – talet.

Tre av de enspråkiga flickorna hamnar under och två på ungefär samma andel adjektiv som enligt tabell 2 förekom i talspråk (4,33 %) bland kvinnor i socialgrupp tre. Endast en av de enspråkiga flickorna har en adjektivfrekvens som överstiger den som på 1970- talet var den genomsnittliga adjektivfrekvensen i talspråket bland kvinnor i socialgrupp ett (5, 23 % enligt tabell 2).

5.6 Flerspråkiga flickor

Flerspr flickor	Totalt antal ord	Varav adjektiv	%	Olika adjektiv	%	skillnad
Informant a	275	18	6,5	13	4,7	1,8
b	342	18	5,3	16	4,7	0,6
c	391	13	3,3	9	2,3	1,0
d	401	18	4,5	17	4,2	0,3
e	421	8	1,9	8	1,9	0,0
f	526	19	3,6	17	3,2	0,4
g	531	15	2,8	10	1,9	0,9
h	613	32	5,2	23	3,8	1,4
i	756	32	4,2	19	2,5	1,7
j	1280	47	3,7	40	3,1	0,6
Totalt	5536	220	4,0	172	3,1	0,9
Medianvärde			3,95		2,8	
Varav frekventa		47	27,3			

Tabell 10 Flerspråkiga flickors adjektivanvändning

Även de flerspråkiga flickorna skriver längre texter än både en- och flerspråkiga pojkar. Av tabell 10 framgår att den kortaste av de flerspråkiga flickornas texter omfattar 275 ord och den längsta 1280. Totalt skrev de flerspråkiga flickorna 5536 ord. Det är nästan 700 ord mer än de enspråkiga pojkarna.

Endast en av de flerspråkiga flickorna kommer upp i en adjektivfrekvens över den genomsnittliga adjektivfrekvensen bland flickorna i Skrivsyntaxundersökningen (6,39 %). Två av de flerspråkiga flickorna använder färre adjektiv (3,07 %) i förhållande till antalet löpord i sina texter, än de flickor som fick det lägsta betyget i

Skrivsyntaxundersökningen. Av den anledningen kan man säga att det är de flerspråkiga flickorna som klarar sig bäst i en jämförelse med den tidigare undersökningen.

Detta resultat kan ställas mot de resultat av min undersökning, som skall redovisas i de följande avsnitten, som tyder på att det tvärtom är de flerspråkiga flickorna som klarar sig sämst. De använder sig av fler av de adjektiv som är vanligast i svenskan och de har den genomsnittligt lägsta adjektivanvändningen i förhållande till antalet löpord.

Sex av de flerspråkiga flickorna har en adjektivfrekvens som ligger under den som på 1970- talet var den genomsnittliga adjektivfrekvensen i talspråket bland kvinnor i socialgrupp tre (4,33 % enligt tabell 2). Två av de flerspråkiga flickorna använder sig av adjektiv i en omfattning som kan jämföras med den genomsnittliga adjektivfrekvensen i talspråket bland kvinnor i socialgrupp ett (5, 23 % enligt tabell 2).

5.7 Vanliga adjektiv i elevtexterna

I diagram 1 redovisas i vilken utsträckning de olika elevkategorierna använder sig av de adjektiv som tillhör de 1000 vanligaste orden i svenska språket enligt frekvensordlistorna för Press 97 och Romaner 80– 81. Dessa adjektiv bör tillhöra vad Enström betecknar som grundläggande och centrala i ordförrådet. De bör därmed vara ord med stort kollakationellt omfång eftersom ju mer ”grundläggande och centralt i ordförrådet ett ord är, desto fler ord brukar det kunna kombineras med” (Enström 2004:192).

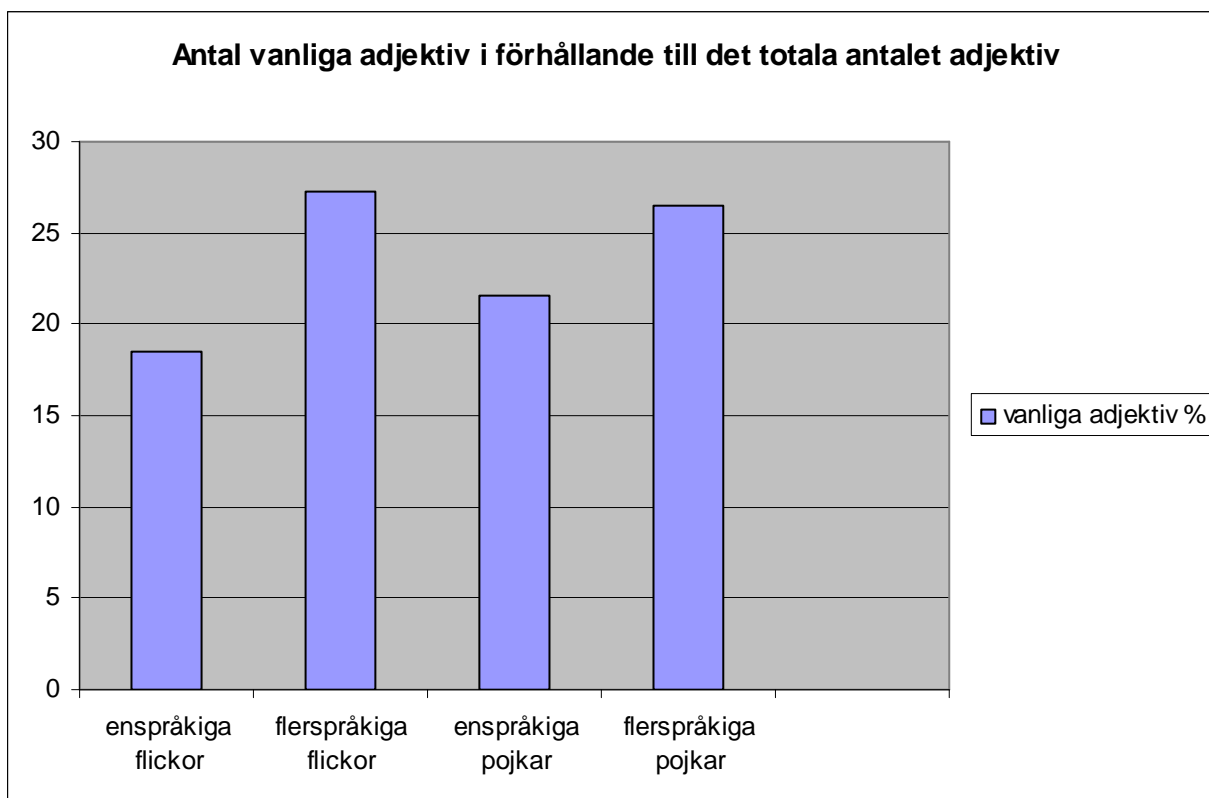

Diagram 1 Jämförelse av i vilken utsträckning de olika elevkategorierna använder sig av de i svenska språket vanligast förekommande adjektiven enligt frekvensordlistorna Press 97 och Romaner 80– 81

Av detta diagram framgår alltså att de adjektiv de flerspråkiga eleverna använder sig av i sina texter, i enlighet med mina förväntningar, i högre utsträckning än de enspråkiga elevernas adjektiv, finns med i de båda analyserade frekvensordlistorna. Det framgår även att enspråkiga flickor har störst variation gällande valet av adjektiv. Endast 18,5 % av de adjektiv de enspråkiga flickorna använder sig av återfinns bland de 1000 vanligaste orden i de båda frekvensordlistorna Press 97 och Romaner 80-81. Vi ska nu titta närmare på vilka adjektiv som var vanligast i flickornas texter. Minst tre olika informanter måste ha använt sig av varje enskilt adjektiv för att det ska redovisas i tabellerna. Samtliga adjektiv som de olika kategorierna av informanter har använt sig av finns redovisade i bilagorna 1-4.

Enspråkiga flickor	Frekvens	Antal användare	Flerspråkiga flickor	Frekvens	Antal användare
bra	16	9	glad	11	5
stor	15	6	bra	12	4
liten	7	6	liten	7	4
ensam	7	4	lycklig	7	4
mörk	7	4	svår	4	4
vanlig	5	4	död	4	3
ny	4	4	konstig	4	3
sen	4	4	stor	4	3
rädd	7	3	dum	3	3
varm	5	3	förvånad	3	3
fin	4	3	underbar	3	3
glad	4	3			
stark	4	3			
söt	4	3			
konstig	3	3			
trött	3	3			
viktig	3	3			
överlycklig	3	3			
totalt	105			62	

Tabell 11 De vanligaste adjektiven i flickornas texter

Det adjektiv de *enspråkiga flickorna* använder flitigast är *bra*, ett ord som nio av dessa tio informanter använder sammanlagt 16 gånger. Därefter kommer *stor*, som sex av dem använder sammanlagt 15 gånger. Mer än 50 procent av dessa flickor har också använt sig av adjektivet *liten* som förekommer sammanlagt sju gånger. Fyra av dem har använt *ensam* sammanlagt sju gånger och *mörk* lika många gånger. Fyra av dem har en eller flera gånger använt sig av adjektiven *vanlig*, *ny* och *sen*. Tre av dem använder sig av är *rädd*, *glad*, *varm*, *fin*, *stark*, *söt*, *konstig*, *trött*, *viktig* och *överlycklig* minst en gång. Bland de enspråkiga flickorna finns totalt 19 olika adjektiv som minst tre av informanterna har använt sig av.

De *flerspråkiga flickorna* är den grupp som använder sig av flest av de adjektiv som tillhör de i svenskan vanligast förekommande. Ett adjektiv, *glad*, används av 50 procent av dessa informanter och det återfinns sammanlagt sju gånger i deras texter. Det adjektiv som är allra vanligast även i dessa flickors texter är emellertid *bra* som förekommer sammanlagt

12 gånger och har använts av fyra av informanterna. Lika många av dem har använt sig av *liten* som förekommer sju gånger, *lycklig* sju gånger och *svår* fyra gånger. Adjektiv som tre av informanterna använt sig av är *död*, *konstig*, *stor*, *dum*, *förvånad* och *underbar*. Det finns 11 olika adjektiv som minst tre av de flerspråkiga flickorna har använt sig av.

Enspråkiga pojkar	Frekvens	Antal användare	Flerspråkiga pojkar	Frekvens	Antal användare
liten	17	8	bra	7	5
bra	7	6	stark	5	4
lång	8	5	fin	4	3
stor	12	5	stor	6	3
varm	6	5	tyst	4	3
mörk	11	4			
gammal	5	3			
gröna	3	3			
kall	5	3			
röda	3	3			
snabb	4	3			
svart	4	3			
väldiga	4	3			
totalt	89			26	

Tabell 12 De vanligaste adjektiven i pojkarnas texter

De adjektiv de *enspråkiga pojkarna* använder sig av återfinns i 21,6 % fallen bland 1000 vanligaste orden i svenskan. Åtta av dem använde sig av adjektivet *liten* sammanlagt 17 gånger. Minst 50 procent av pojkarna har också använt sig av adjektiven *bra* sju gånger, *stor* 12 gånger, *lång* åtta gånger, och *varm* sex gånger. Bland de adjektiv som tre eller fyra av informanterna använt sig av återfinns tre färger, *röd*, *grön* och *svart*. Dessutom tillhör *kall*, *snabb*, *gammal*, *mörk* och *väldig* de adjektiv som används ganska flitigt. Bland de enspråkiga pojkarna finns totalt 13 olika adjektiv som fler än tre av informanterna har använt sig av.

Det vanligaste adjektivet hos de *flerspråkiga pojkarna* är *bra* som förekommer sammanlagt sju gånger och det används av hälften av informanterna. Andra adjektiv som minst tre av dem använder sig av är *stark* som fyra av informanterna använder sammanlagt fem gånger, *stor* används av tre informanter sammanlagt sex gånger, *fin* och *tyst* används båda av tre informanter sammanlagt fyra gånger var. Bland de flerspråkiga pojkarna finns endast fem adjektiv som minst tre av dem använder sig av.

Eftersom de flerspråkiga eleverna i högre grad än de enspråkiga använder sig av de i svenskan vanligast förekommande adjektiven är det anmärkningsvärt att de i mindre utsträckning än enspråkiga informanter enas kring vissa specifika adjektiv. Bland de enspråkiga flickorna finns **tre** adjektiv som återfinns i minst 50 procent av texterna. Hos de enspråkiga pojkarna är det **fem** adjektiv som används av 50 procent av informanterna eller fler. Motsvarande siffror för både flerspråkiga flickor och pojkar är **ett** adjektiv som används av hälften av informanterna. Det är endast i de enspråkiga flickornas texter som ett adjektiv återfinns hos en majoritet av informanterna. Nio av tio enspråkiga flickor använde sig av adjektivet *bra*.

5.8 Sammanfattning vanliga adjektiv

Som väntat har de flerspråkiga eleverna en högre andel av de adjektiv som återfinns bland de 1000 vanligaste orden i svenska språket. Det är när jag jämför i vilken utsträckning de adjektiv eleverna använder sig av i sina texter med de adjektiv som återfinns i de båda frekvensordlistorna för Press 97 och Romaner 80–81 som jag finner de största skillnaderna mellan de undersökta grupperna. Flerspråkiga flickor använder i genomsnitt 8,8 % fler av de vanligaste adjektiven jämfört med enspråkiga flickor.

Mer än en fjärdedel av de adjektiv andraspråkseleverna använder sig av i sitt skrivande tillhör de 1000 vanligaste orden. Även om de adjektiv de flerspråkiga pojkarna använder sig av i högre utsträckning än de enspråkiga pojkarnas adjektiv tillhör dem som är vanligast i svenskan har de flerspråkiga pojkarna, precis som fallet är med de flerspråkiga flickorna ovan, större spridning i sin adjektivanvändning än de enspråkiga pojkarna. Med spridning menar jag att ett specifikt adjektiv förekommer hos flera av informanterna i gruppen.

När det gäller de flerspråkiga eleverna är tendensen, att pojkarna använder sig av fler av de i svenskan vanligast förekommande adjektiven, motsatt jämfört med de enspråkiga eleverna. Det är de flerspråkiga pojkarna som i mindre utsträckning än flickorna använder sig av de vanligaste adjektiven i svenska språket även om skillnaden inte är så stor. Skillnaden mellan flerspråkiga flickor (som använder sig av 27,3 % av de i svenskan mest frekventa adjektiven) och flerspråkiga pojkar (som använder sig 26,5 % av de mest frekventa adjektiven) är bara 0,8 %.

Skillnaden mellan enspråkiga och flickor och pojkar är 3,1 %. De enspråkiga flickorna använder sig av 18,5 % av de i svenskan vanligast förekommande adjektiven och de enspråkiga pojkarna av 21,6 %. Bland de enspråkiga tillhör alltså ungefär ett av fem adjektiv den grupp av adjektiv som återfinns bland de 1000 vanligaste orden i svenskan.

Bra är det adjektiv som flest både enspråkiga och flerspråkiga pojkar använder sig av. Därutöver är det bara *stark* som är frekvent använt av båda grupperna. Även bland flickorna är *bra* det mest använda adjektivet. Bland

flerspråkiga flickor är *glad* det enda adjektiv som hälften av informanterna använt sig av men *bra* är det adjektiv som används flest gånger.

Hultman och Westman fastslår att ”ju längre texten blir, desto sannolikare är det att redan använda ord kommer att upprepas” (Hultman & Westman 1992:48). Med hjälp av de i Skrivsyntaxundersökningen analyserade uppsatserna kommer man fram till att skillnaderna mellan pojkar och flickors språkbruk är tydligt, framförallt bland de elever som fick betyget tre på sina uppsatser, ett betyg som överfört till nuvarande betygsskala motsvarar godkänt. På innehållsnivån var det ingen skillnad mellan könen, men flickorna använde sig av fler vanliga ord (1992:83). Om detta mönster gäller även för adjektiv kan man förvänta sig att de elever som skriver de längsta texterna:

- ★ upprepar redan använda adjektiv
- ★ använder fler av de adjektiv som är vanligast i svenskan

Att det sista påståendet inte gäller för de enspråkiga flickornas adjektivanvändning har vi redan konstaterat. De enspråkiga flickorna utmärker sig genom skriva de längsta texterna men också genom att använda avsevärt färre av de i svenskan vanligast förekommande adjektiven jämfört med de övriga grupperna. Om det första påståendet gäller kommer att diskuteras nedan.

Det finns fem adjektiv som fler än tre av de flerspråkiga pojkarna använder sig av. Av dem handlar två om värde (jfr. Dahls semantiska fält kap. 3.1) och två om egenskaper. Det sista adjektivet handlar om dimension. Eftersom de adjektiv många av de flerspråkiga pojkarna använder sig av är så få att det är svårt att dra några generella slutsatser med hjälp av dem. Om vi däremot jämför de enspråkiga pojkarnas mest frekventa adjektiv med flickornas, kan vi se att de enspråkiga pojkarna i större utsträckning använder adjektiv som kan användas för att beskriva en yttre verklighet med bl. a. tre färger. Adjektiv som kan beskriva egenskaper och känslor är vanliga hos flickorna och kanske allra vanligast hos de flerspråkiga flickorna.

5.9 Adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord

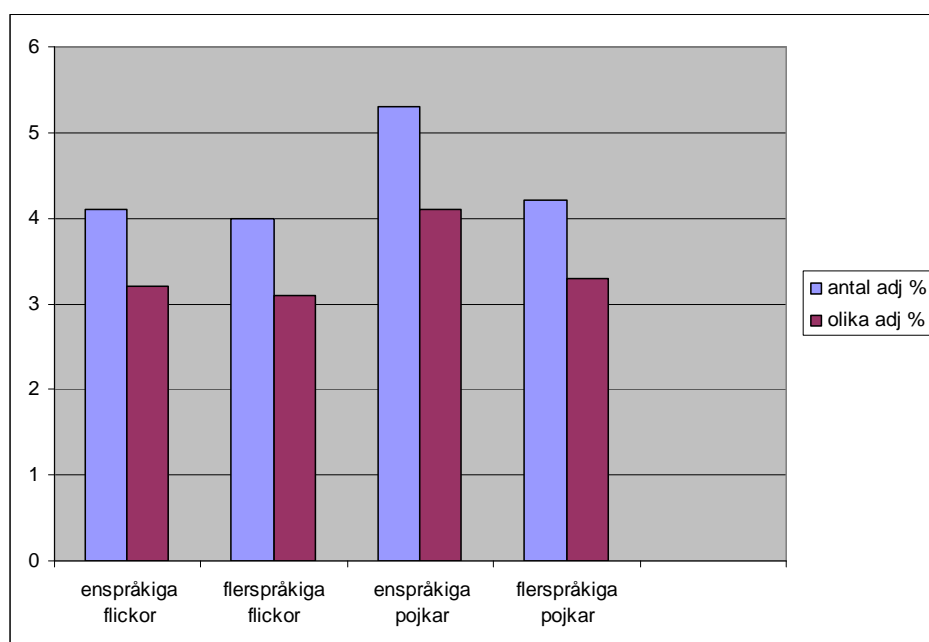

Diagram 2 Antal adjektiv i elevtexter i förhållande till antalet löpord

Den totala genomsnittliga adjektivanvändningen i förhållande till antalet löpord finns redovisad med ljusgrå stapel i diagram 2. Av detta diagram framgår att ingen av elevkategorierna kommer upp till den adjektivfrekvens som den minst adjektivtåta facktexten enligt Nordmans undersökning (Nordman 1992:118), den juridiska facktexten (kap. 3.2) som innehöll 5,6 % adjektiv, även om de enspråkiga pojkarna bara ligger 0,3 % efter. Skillnaden mellan den grupp som använder flest adjektiv i förhållande till antalet ord, de enspråkiga pojkarna med 5,3 % adjektiv, och den grupp som är sparsammast i sin adjektivanvändning, de flerspråkiga flickorna med 4 % adjektiv, är 1,3 %.

Skillnaden mellan enspråkiga pojkars genomsnittliga adjektivfrekvens och de näst flitigaste adjektivanvändarna, de flerspråkiga pojkarna, är 0,8 %. De enspråkiga flickornas adjektivfrekvens är 0,9 % lägre än de enspråkiga pojkarnas och endast 0,1 % lägre än de flerspråkiga pojkarnas.

Hur många olika adjektiv de olika elevgrupperna använder framgår av den svarta stapeln i diagram 2. Även om de enspråkiga pojkarna är den grupp som upprepar flest adjektiv behåller de övertaget gentemot övriga grupper. Hos de enspråkiga pojkarna är skillnaden mellan det genomsnittliga antalet adjektiv och genomsnittet av antalet olika adjektiv 1,2 %. För alla övriga grupper är skillnaden 0,9 %. Vi kan därmed konstatera att det inte verkar vara det totala antalet ord som avgör i vilken

utsträckning adjektiven upprepas. Om det hade varit textens längd som avgör om varje enskilt ord upprepas, borde de enspråkiga flickorna ha varit den elevgrupp som upprepat flest adjektiv. Så är inte fallet.

Istället verkar det finnas ett samband mellan den totala mängden adjektiv i förhållande till antalet löpord i texten som avgör om adjektiven upprepas. De enspråkiga pojkarna som har högst adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord är den grupp som i störst utsträckning upprepar sig på så sätt att de använder samma adjektiv mer än en gång.

5.10 Sammanfattning av adjektivfrekvens

Både antalet adjektiv och antalet olika adjektiv för gruppen enspråkiga pojkar avviker tydligt från övriga grupperna med 5,3 % adjektiv i förhållande till antalet löpord i texterna. Flerspråkiga pojkar använder 4,2 % adjektiv, enspråkiga flickor 4,1 % adjektiv och flerspråkiga flickor 4,0 %. Dessa tre grupper är med andra ord samlade inom ett litet intervall. Den tendens som visade sig i Skrivsyntaxundersökningen, nämligen att pojkarna har en högre andel adjektiv (6,91 % i genomsnitt) i förhållande till antalet löpord i sina texter jämfört med flickorna (6,39 % i genomsnitt), kvarstår. Resultatet av min undersökning kan tyda på att skillnaden i adjektivanvändning i förhållande till antalet löpord, i manliga och kvinnliga elevtexter, kan ha ökat sedan 1970- talet.

I förhållande till undersökningen av gymnasisternas skrivande som gjordes på 1970- talet och i jämförelse med den andel adjektiv i förhållande till antalet löpord i texter som förekommer i olika genrer verkar dock samtliga av dagens gymnasister ha halkat efter.

6 Diskussion

I det följande diskuteras först om adjektiven generellt sett är en besvärlig ordklass för flerspråkiga elever. Sedan följer en diskussion om resultatet av min undersökning, och till sist försöker jag formulera ett svar på mina frågor om det är adjektiven som saknas i de flerspråkiga elevernas texter och det därmed skulle gå att åstadkomma en förändring med hjälp av förändrad undervisning.

6.1 Svårigheter med adjektiv

Quennerstedts ovan beskrivna associationsundersökning från 2007 ger delvis motsägelsefulla resultat om man utifrån den ska bedöma huruvida adjektiven är en särskilt problematisk ordklass för andraspråkselever. Tidigare forskning har kommit fram till, att paradigmatiske associationer är

de mest frekventa bland dem som borde ha kommit längst i sin språkutveckling, dvs. bland vuxna. Eftersom de allra flesta associationerna till adjektiv, till skillnad från de andra ordklasser som undersökningen omfattade, var syntagmatiska hos både enspråkiga och flerspråkiga informanter, kan det betyda att adjektiven är en besvärlig ordklass för både en- och flerspråkiga. Det är dock tveksamt om det faktum att flerspråkiga informanterna hade fler paradigmatiska associationer till adjektiven kan ses som indikation på att de skulle ha kommit längre i språkutvecklingen än vad de enspråkiga informanterna gjort, när det gäller adjektiv.

Ett skäl till att både en- och flerspråkiga elever i Quennerstedts undersökning hade högre andel syntagmatiska associationer till adjektiven än till de andra ordklasserna, kan vara att det är en procentuellt sett ganska liten ordklass. Om vi betänker att det i den informationstext som Hultman undersökte (1975:23) fanns nästan 27 % substantiv och 16 % verb och om vi förutsätter att detta någorlunda speglar det svenska språket som helhet, borde den förhållandevis ordfattiga adjektivgruppen med sina 7 %, inte innehålla så många synonymer. Kanske är det detta som gör att paradigmatiska associationer blir svårare: det skulle helt enkelt falla sig mer naturligt att associera syntagmatiskt än paradigmatiskt till adjektiven, eftersom det finns få synonymer.

Tidigare associationsundersökningar visar att försökspersonerna ofta samlas runt vissa svar som t.ex. ”*tråd* på ordet *nål* och *stol* på *bord*.” (Quennerstedt 2007: 8). Detta skulle innebära att en liten spridning visar på en samsyn i förståelsen av ordet och, omvänt, att stor spridning indikerar en bristande samsyn. Nu kompliceras emellertid detta av att många associativa komponenter är kulturbundna (2007:8). *Regntunga skyar* har helt olika innebörder för en svensk som är på semester i sommarstugan och en nomad som lever i öknen. Frågan är då om inte adjektiven i större utsträckning än substantiven borde vara påverkade av sådana kulturmönster. Därmed skulle de också kunna vara extra svåra för andraspråkselever.

Quennerstedt påpekar att adjektiven är den enda ordklass där de flerspråkiga har mindre spridning av associationerna än vad de enspråkiga har (2007:34). Då uppstår frågan om det indikerar att samsynen när det gäller adjektiv är större bland flerspråkiga informanter än bland enspråkiga, eller om det finns en alternativ förklaring.

En alternativ tolkningsmöjlighet är, att det som ser ut som att de flerspråkiga eleverna har större samsyn när det gäller adjektiven än vad enspråkiga elever har, och dessutom större samsyn inom gruppen flerspråkiga än för de övriga ordklasserna som Quennerstedt undersökt, är att adjektiven har ett mindre kollokationellt omfång, d.v.s. det finns helt enkelt inte så många ord som de givna bjudorden kan förekomma tillsammans med. De flerspråkiga såväl som de enspråkiga eleverna har kunskap om detta, men de enspråkiga eleverna har kännedom om fler möjliga sammansättningar till varje enskilt adjektivt bjudord. Adjektiven är

ju den ordklass där bortfallet för de enspråkiga informanterna är minst, vilket tyder på att det inte är någon problematisk ordklass för enspråkiga elever.

En möjlig slutsats är då att de flerspråkiga eleverna måste antingen lära sig de svenska kulturella konnotationerna innan de kan använda ett adjektiv korrekt, eller om det är det kollokationella omfånget det handlar om, tillsammans med vilka andra ord ett specifikt adjektiv kan användas. Adjektiven skulle därmed kunna vara svårare än substantiven, men när flerspråkiga elever väl använder sig av dem är samsynen stor.

Trots att andraspråkseleverna i Quennerstedts undersökning har större andel paradigmatiska associationer till adjektiven och mindre spridning av associationerna lutar jag alltså åt att de flerspråkiga eleverna har större problem med adjektiven än de enspråkiga informanterna. Detta får stöd av siffrorna för bortfallet i Quennerstedts undersökning.

Om vi bara tittar på skillnaden i bortfall mellan de olika grupperna hos Quennerstedt (kap. 3.6), är det endast när det gäller abstrakta oräknebara substantiv som skillnaden mellan enspråkiga och flerspråkiga elevers bortfall är större, än skillnaden i bortfallet vid adjektiv. Jag menar att skillnaden i bortfall, om man jämför enspråkiga och flerspråkiga elever, är ett mått på hur svår den specifika ordklassen är för flerspråkiga elever. En stor skillnad i bortfall bör indikera att de flerspråkiga eleverna har svårare med denna ordklass jämfört med de enspråkiga eleverna. Det skulle innebära att de abstrakta oräknebara substantiven är de svåraste för de flerspråkiga eleverna, därefter kommer adjektiv.

6.2 Resultatet av min undersökning

Att de flerspråkiga informanterna i min undersökning använder sig av fler av de adjektiv som återfinns bland de 1000 vanligaste orden är att betrakta som ett förväntat resultat. Det är däremot förvånande att de flerspråkiga informanterna inte i samma utsträckning som de enspråkiga samlas kring vissa adjektiv och det kan också tyda på att det förekommer en viss osäkerhet i fråga om vilka adjektiv som kan användas i olika sammanhang.

De flerspråkiga informanterna har uppenbarligen tillräckligt med adjektiv i sitt aktiva ordförråd. De flerspråkiga pojkarna har enligt redovisningen ovan en något högre adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord än de enspråkiga flickorna. Skillnaden mellan hur många adjektiv i förhållande till antalet löpord och hur många olika adjektiv de använder sig av är 0,9 hos båda grupper. Hur kommer de sig då att de flerspråkiga inte i samma utsträckning som enspråkiga samlas kring vissa adjektiv?

En förklaring kan vara att flerspråkigas aktiva ordförråd när det gäller adjektiv är mer individualiserat. De adjektiv som har litet kollokationellt omfång är förmodligen de adjektiv som inte är tematiskt fristående. Vilka adjektiv de flerspråkiga informanterna har lärt sig och använder sig av blir

därmed mer individuellt och beroende av personens intressen, vilket gör att adjektivanvändningen blir mer heterogen. Även detta skulle kunna tyda på att adjektiv är en problematisk ordklass. Det är inte så uppenbart för en flerspråkig elev vilka adjektiv som är grundläggande och centrala i ordförrådet. Vilka adjektiv eleverna införlivar i sitt aktiva ordförråd skulle därmed kunna vara avhängigt av andra omständigheter än hur grundläggande och centrala de är. Att det finns andra omständigheter som påverkar vilka ord en person införlivar i sitt aktiva ordförråd gäller självklart för alla ordklasser, men man kan tänka sig att det ger större utslag i elevernas textproduktion om ordklassen från början är ganska liten och dessutom innehåller få synonymer.

6.3 Elevernas adjektivanvändning

När jag jämför de adjektiv som de olika grupperna har använt sig av med de adjektiv som förekommer i frekvensordlistorna, visar det sig som väntat att de flerspråkiga eleverna i större utsträckning än de enspråkiga använder sig av de adjektiv som finns med bland de 1000 vanligaste orden i svenskan. Att de enspråkiga flickorna uppvisar störst variation i adjektivanvändningen i förhållande till de i svenskan vanligast förekommande, då endast 18,5 % av de adjektiv de använder tillhör denna kategori, är inte förvånande. Inte heller att de enspråkiga pojkarna kommer därefter. 21,6 % av de adjektiv de använder tillhör de vanligast förekommande.

Mer förvånande är det då att rangordningen mellan könen är det omvända när det gäller de flerspråkiga eleverna. På tredje plats när det gäller adjektivvariationen kommer nämligen de flerspråkiga pojkarna med 26,5 %. Minst variation i adjektivanvändningen uppvisar de flerspråkiga flickorna där 27,3 % av de adjektiv de använder tillhör de vanligaste i svenskan. Man kan alltså fundera över att det bland flerspråkiga är pojkarna som, i något mindre utsträckning än de flerspråkiga flickorna, använder sig av de i svenskan vanligaste adjektiven.

Om vi istället fokuserar på antalet adjektiv i förhållande till det totala antalet ord framstår de enspråkiga pojkarna som de som kommit längst i sin språkutveckling. Det är denna grupp som, med sina 5,3 % adjektiv av den totala mängden ord, kommer närmast adjektivanvändningen i det av mig föreslagna riktvärdet för andelen adjektiv i en text. Riktvärdet baseras som tidigare nämnts på den av Hultman (1975:23) gjorda undersökningen, som fann att 7 % av orden i modern informationstext var adjektiv. De texter jag har undersökt kan visserligen inte inlemmas i kategorin modern informationstext, men då andelen adjektiv i skönlitterärt skrivande kan variera mellan 3 % och 10 % eller mer (kap 3.3), blir vilken procentsats man än väljer en godtyckligt vald siffra. Eftersom min undersökning av andelen adjektiv i de båda frekvensordlistorna Press 97 och Romaner 80-

81 inte uppvisade någon markant skillnad (endast 0,4 %), kan man förvänta sig att skillnaderna i genomsnittlig adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord, i dessa båda genrer, inte är särskilt stor.

Det är de enspråkiga pojkarna som ligger närmast den adjektivfrekvens som Hultman och Westman fann hos gymnasisterna i 1970- talets Skrivsyntaxundersökning, där i genomsnitt 6,91 % av löporden i pojkarnas texter var adjektiv mot i genomsnitt 6,39 % i flickornas. Om vi dessutom tar i beaktande att de flerspråkiga pojkarnas adjektivanvändning i förhållande till antalet löpord uppgår till endast 4,2 %, de enspråkiga flickornas till 4,1 % och de flerspråkiga flickornas till 4,0 % ser det ut som om samtliga elever är förlorare i förhållande till 1970- talets gymnasister (1992: 126) men att pojkarna behåller sitt försprång gentemot flickorna.

Min hypotes att flickor använder fler adjektiv än pojkar visar sig vara lika felaktig idag som eventuella liknande hypoteser hade varit för 30 år sedan. Tendensen från då kvarstår dock, pojkar använder fler adjektiv än flickor, oberoende av om de är en- eller flerspråkiga.

Om vi fortsätter att jämföra min undersökning med undersökningen av ordklassfördelning i olika texttyper och adjektivfrekvenser i elevtexter som forskarna i fann i Skrivsyntaxundersökningen (kap3.5 & 3.7) kan vi möjligen dra någon av följande alternativa slutsatser:

1. det svenska skriftspråket har förändrats med avseende på adjektivfrekvensen i förhållande till antalet löpord
2. att dagens gymnasister skriver sämre texter
3. adjektivfrekvensen i sig inte kan utgöra ett mått på hur bra en text är

Fredrik Lindström menar att den skrivna svenskan under det senaste århundradet har närmat sig talspråket framförallt när det gäller meningsbyggnaden (2000:156). Eftersom utvecklingen av språket pågår hela tiden kan vi fundera över om även ordklassfördelningen i skriftspråket efterhand närmat sig talspråket. Resultatet av min undersökning visar ju att dagens gymnasister använder sig av avsevärt färre adjektiv i förhållande till antalet löpord än vad gymnasisterna gjorde för ungefär 30 år sedan.

Av alla de elevtexter jag undersökt har de flesta en adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord som är högre än adjektivfrekvensen (3.07 %) hos de flickor som fick det **lägsta** betyget på sina uppsatser på 1970- talet, Mycket få av mina informanter kommer upp i de adjektivfrekvenser som återfinns i de texter som då fick de högsta betygen.

Bland de texter jag undersökt som är skrivna av pojkar, finns det bara en som har en adjektivfrekvens som ligger över adjektivfrekvensen i de texter skrivna av pojkar, som på 1970- talet fick **lägst** betyg (6,12 %). Jag vet inte hur de texter jag har undersökt har betygsatts, men jag är övertygad om att det finns en viss spridning i betygsättningen på så sätt att det både finns texter som kan ha fått betyget IG, och texter som kan ha fått betyget MVG.

Majoriteten av texterna har troligtvis fått minst betyget godkänt. Om det betyder att det svenska skriftspråket har ändrats, att dagens gymnasister skriver sämre texter eller om det istället visar på att adjektivfrekvensen i sig inte kan utgöra ett mått på hur bra en text, faller utanför ramen för min undersökning att ge något bestämt svar på. Jag kan bara konstatera att något tycks ha hänt.

När Tor Hultman redovisar Skrivsyntaxundersökningen i artikeln *Språk och kön i skolan* i Kvinnovetenskaplig tidskrift 1990:1, säger han att könet i denna undersökning framstod som en avgörande faktor för språkanvändningen. Det var viktigare än klassgränser och undervisningsmetoder (Hultman 1990:19). Detta förhållande verkar hålla i sig och visar sig i det faktum att det är de flerspråkiga pojkarna som använder näst mest adjektiv i förhållande till det totala antalet löpord i sina texter, även om skillnaden mellan flerspråkiga pojkar och enspråkiga flickor endast är 0,1 procent.

Som framgår av tabellerna 7– 10 (kap.5.3–5.6) påverkas den inbördes ordningen mellan mina olika informantgruppers adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord, om vi istället för genomsnittsvärdet tittar på medianvärdet. Då blir det istället de enspråkiga flickorna (medianvärde 4,25 %) som är näst bäst på att använda adjektiv, följda av flerspråkiga pojkar (medianvärde 4,1 %). De flerspråkiga flickorna (3,95 %) halkar efter ytterligare en smula. Avståndet till de enspråkiga pojkarna (medianvärde 5,15 %) krymper något men de enspråkiga pojkarna behåller sitt förhållandevis stora avstånd till övriga grupper.

Enligt Hultman var skillnaden mellan flickornas och pojkarnas texter att pojkarna byggde sina texter kring nominalfraser, substantiv och attribut, medan flickorna uppvisade en verbal stil ”med satserna och de pronomina och adverbiala småorden som byggstenar” (1990: 22). Även om flickornas texter många gånger var välflytande till skillnad från pojkarnas, konstaterar Hultman att pojkarnas språk i flera viktiga avseenden låg närmare det officiella språkbruket. Trots detta fick flickorna bättre betyg på sina texter än pojkarna (1990:22).

Det som förvånar i min undersökning är inom vilket litet intervall som den genomsnittliga adjektivfrekvensen hos de tre grupperna flerspråkiga pojkar (4,2 %) enspråkiga flickor (4,1 %) och flerspråkiga flickor (4,0 %) samlas, och att de enspråkiga pojkarna har ett försprång på över en procentenhet i genomsnittlig adjektivfrekvens i förhållande till övriga grupper.

Att flickor fortfarande får högre betyg än pojkarna torde vara ett välkänt faktum. Att flerspråkiga elever är överrepresenterade bland de elever som *inte* får betyg i gymnasieskolan torde även det vara ett välkänt faktum. Om vi bara studerar förekomsten av adjektiv i förhållande till antalet löpord i elevtexter, visar min undersökning att det finns stora likheter mellan de texter som förmodligen bedöms som de bästa (enspråkiga flickor), och de

texter som förmodligen bedöms som de sämsta (flerspråkiga pojkar). Det verkar med andra ord finnas fog för mitt påstående att adjektivfrekvensen i sig inte kan utgöra ett mått på hur bra en text är.

Vid en jämförelse med hur de kvinnliga gymnasisterna betygsattes i Skrivsyntaxundersökningen står sig både enspråkiga och flerspråkiga flickor ganska bra eftersom jämförelsevärdet för flickorna är mycket lägre än för pojkarna. Endast en av de enspråkiga och två av de flerspråkiga flickorna har en lägre frekvens av adjektiv i sina texter än de flickor som fick de lägsta betygen på 1970-talet (3,07 %).

För pojkarnas del gäller det omvända förhållandet. Endast en av de enspråkiga pojkarna har en adjektivfrekvens som överstiger den genomsnittliga frekvensen för de pojkar som fick det lägsta betyget (6,12 %) i Skrivsyntaxundersökningen hade. Det kan kanske ses som en indikation på att pojkarna, trots att de fortfarande har ett försprång med en procentuellt sett högre adjektivanvändning än flickorna, är de som halkat efter mest, förutsatt att vi inte tror att resultaten beror på att det svenska skriftspråket genomgått en förändring.

Om vi istället även jämför pojkarna med 1970-talets flickor klarar pojkarna sig bättre. Alla enspråkiga och sju av de flerspråkiga pojkarna klarar gränsen för det lägsta betyget bland Skrivsyntaxundersökningens flickor.

6.4 Adjektivbrist bland flerspråkiga elever

Trots att de flerspråkiga eleverna i högre utsträckning än de enspråkiga använde sig av de adjektiv som tillhör de 1000 vanligaste orden i svenskan uppvisade de liten samstämmighet i vilka adjektiv de använde sig av. Bland de flerspråkiga informanterna fanns bara ett adjektiv som hälften av eleverna använt sig av. Bland enspråkiga elever finns tre respektive fem adjektiv som minst 50 procent av informanterna använt sig av. Om vi förutsätter att de adjektiv som många av de enspråkiga eleverna använder sig av tillhör kategorin grundläggande och centrala i ordförrådet, kan denna skillnad mellan enspråkiga och flerspråkiga elever indikera att det är svårt för flerspråkiga elever att identifiera vilka adjektiv som tillhör de mest grundläggande och centrala i svenskan. Däremot visar min undersökning att det inte handlar om någon generell brist på adjektiv i ordförrådet eftersom skillnaderna i adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord i texterna, mellan grupperna enspråkiga flickor, flerspråkiga flickor och flerspråkiga pojkar, är liten.

Flickorna i min undersökning har skrivit längre texter än pojkarna. De uppvisar också en större variation i sin adjektivanvändning. Margareta Westman och Tor Hultman frågade sig när de diskuterade Skrivsyntaxundersökningen från 1970-talet, om skolan odlade en ”adjektivrik blomsterstil som saknar stöd utanför dess murar” (1992:127).

Denna fråga måste ha uppstått ur kunskap om vilka blomsterstiliga adjektiv eleverna använde sig av, inte ur en jämförelse av de olika procentsatser för antalet adjektiv i förhållande till antalet löpord som redovisats för olika genrer i Skrivsyntaxundersökningen (kap 3.5).

Jag tror att det är de ”blomsterstiliga” adjektiven som även Petterson (1987) syftar på när han menar att de adjektiviska exempelord, det vill säga de ord som valts för att illustrera ordklassen adjektiv i grammatikavsnitten i läroböckerna, har en ”litterär, aningen rövarromantisk ton”. Det är också de adjektiven som ska hjälpa andraspråkseleverna att åstadkomma mer ”levande beskrivningar” enligt Abrahamsson och Bergmans utvecklingsschema över andraspråksutveckling (2006:41).

Adjektivfrekvensen i förhållande till antalet löpord var i flera av de på 1970- talet analyserade genrererna, bl. a. läroböcker och debatttexter, högre än adjektivfrekvensen i gymnasist uppsatserna som hade 6,7 % genomsnittlig adjektivfrekvens, om man räknar ihop medeltalet för både flickor och pojkar. Samtal med 4,6 %, nyhetstexter med 5,9 %, broschyrer med 6,02 % och riksdagsprotokoll med 6,6 % hade en lägre adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord än gymnasieelevernas texter hade.

I min undersökning är det bara de enspråkiga pojkarna som har en adjektivfrekvens i förhållande till antalet löpord som överstiger adjektivfrekvensen i samtal. Övriga elevkategorier ligger under. Betyder det att skriftspråket i grunden har förändrats i talspråklig riktning eller betyder det att vi i den svenska skolan accepterar att eleverna skriver mer talspråkligt, eller finns det kanske någon annan förklaring?

Min undersökning av andelen adjektiv i de båda undersökta frekvensordlistorna Press 97 och Romaner 80– 81 visar att andelen adjektiv i dessa typer av texter knappast har sjunkit. Nordmans undersökning av adjektivanvändningen inom sex olika fackområden visade på ett genomsnitt på 6,7 % adjektiv i förhållande till antalet löpord i texterna (1992:118). Eftersom adjektivfrekvensen i förhållande till antalet löpord har sjunkit i gymnasieelevernas texter kanske lärarna följde Hultman och Westmans råd och stuvade undan den ”adjektivrika blomsterstilen”. Kanske kastade man även ut barnet med badvattnet, för både en- och flerspråkiga elever kan, efter vad min undersökning visar, behöva undervisning om adjektivens funktioner i språket.

Resultatet av min undersökning, där de flerspråkiga pojkarna visar sig ha en högre andel adjektiv i förhållande till antalet löpord i sina texter än de enspråkiga flickorna och där de enspråkiga pojkarna skiljer ut sig med en markant högre adjektivanvändning, visar på att andraspråkseleverna inte saknar adjektiv. Det verkar alltså inte vara brist på adjektiv i ordförrådet som gör att flerspråkiga elevers texter upplevs som tunna.

Om de enspråkiga pojkarnas texter med betydligt högre adjektivfrekvens än övriga grupper, upplevs som fylligare faller utanför ramen för min

undersökning att avgöra, men det finns anledning att fundera över forskarnas kommentar till Skrivsyntaxundersökningen. Där konstaterar man att skolan uppmuntrar flickorna att skriva på ett sätt som inte kommer att duga när de väl ska ut på den offentliga arenan ”flickorna skriver mycket (= långt), korrekt och välartikulerat. Men de skriver också osjälvständigt och språkligt och innehållsligt rätt tunt.” (Hultman 1990:22).

Med tanke på resultatet i Skrivsyntaxundersökningen där pojkarna använde sig av fler adjektiv samtidigt som deras texter låg närmare det officiella språket, måste slutsatsen bli att de adjektiv som kan bidra till en fylligare text är de tematiskt nödvändiga adjektiven. För att rusta både en- och flerspråkiga elever för att de efter gymnasieskolan ska kunna ”delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv” (Lpf 94:10) är det med andra ord tematiskt nödvändiga adjektiv inom vissa specifika områden de behöver ha med sig. Det är förmodligen i ringa utsträckning de ”blomsterstiliga” eller ”rövarromantiska” adjektiven.

Resultaten av min undersökning pekar på att sambandet mellan adjektivanvändningen i procent av antalet löpord och språkutvecklingen eller förmågan att skriva läsvärda texter, inte är så starkt som man skulle kunna tro, eftersom de elever som generellt sett får högst betyg i skolan, de enspråkiga flickorna, har en adjektivfrekvens i sina texter som ligger på ungefär samma nivå som de elever som generellt sett klarar sig sämst i gymnasieskolan, de flerspråkiga pojkarna. Det innebär att en ökad undervisning om adjektivens betydelse för språket inte generellt verkar vara en framkomlig väg för att uppfylla skolans uppdrag.

Eftersom vare sig enspråkiga eller flerspråkiga elever kommer upp i de frekvenser av adjektiv som normalt förekommer i olika typer av skrivna texter, men pojkarna ändå kommer närmare, verkar det viktigare att ta reda på mer om skillnaderna mellan manligt och kvinnligt språkbruk vad beträffar adjektivanvändningen. Kanske är det även dags att göra en ny skrivsyntaxundersökning för att kunna göra en bättre jämförelse än den jag kunnat göra, men också dags att upprepa undersökningarna av ordklassfördelningen inom olika genrer. Det kan som sagt vara så, att det svenska skriftspråket har förändrats i talspråklig riktning med färre adjektiv i förhållande till antalet löpord i olika texter, och om så fallet, att dagens elever inte ligger så långt efter det officiella språkbruket som min undersökning tyder på.

Tills vidare får vi också använda oss av åtminstone Abrahamson och Bergmans schema över utvecklingsgången i ett andraspråk med försiktighet. Det går i alla fall inte att isolera enskilda parametrar som exempelvis adjektivfrekvensen om man vill se hur långt en andraspråkselev har kommit i sin språkutveckling. Trots att de flerspråkiga pojkarna hade en något högre andel adjektiv i förhållande till antalet löpord än de enspråkiga flickorna finner jag, i enlighet med de resonemang jag fört om vilka elever som vanligen lyckas, respektive misslyckas i den svenska

skolan, det svårt att tro de flerspråkiga pojkarna har uppnått en språkutveckling som är jämförbar med de enspråkiga flickornas. De enspråkiga flickorna är dessutom den grupp som i minst utsträckning använder sig av de adjektiv som återfinns bland de 1000 vanligaste orden i svenskan och som återfinns i de båda frekvensordlistorna för Press 97 och Romaner 80– 81. Det torde innebära att de har ett ordförråd som innefattar fler av de adjektiv som inte tillhör de mest centrala i svenskan vilket då borde innebära att de i större utsträckning har möjlighet att nyansera sig i sina texter. Detta medför antagligen att de kan åstadkomma fylliga texter även om andelen adjektiv i förhållande till antalet löpord i deras skriftspråk inte är lika hög som hos de enspråkiga pojkarna, utan istället ligger i nivå med de flerspråkiga eleverna. Vilken elevgrupp som är de verkliga förlorarna i förhållande till gymnasisterna på 1970- talet överlåter jag åt någon annan att undersöka.

Avslutningsvis kan jag inte låta bli att fundera på om det fortfarande är så att flickor, enspråkiga såväl som flerspråkiga, premieras för ett skrivande som duger i skolan, men inte håller för den offentliga arenan. Om så är fallet är det inte bara lärare som undervisar i svenska som andraspråk, som måste ställa sig frågan hur vi ska hjälpa våra elever till ett språk som gör dem rustade för att aktivt delta i utvecklingen av yrkes- och samhällslivet (Lpf 94:5). Det verkar vara en angelägenhet för alla som undervisar **flickor** oberoende av hur många språk flickorna de undervisar behärskar.

Litteraturförteckning

- Arnqvist, A. 1993. *Barns språkutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Abrahamsson, T. & P. Bergman, (red) 2006. *Tankarna springer före...Att bedöma ett andraspråk i utveckling*. Stockholm: HSL förlag.
- Cassier, P. 2003. *Stil, stilistik & stilanalys*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Dahl, Ö. 2007. *Språkets enhet och mångfald*. Lund: Studentlitteratur.
- Einarsson, J. & T. Hultman, 1984. *God morgon pojkar och flickor. Om språk och kön i skolan*. Malmö: Gleerups förlag.
- Enström, I. 2004. Ordförråd och ordinläring - med särskilt fokus på avancerade inlärare. I: Hyltenstam K. & I. Lindberg, (red). *Svenska som andraspråk- i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S. 171– 195.
- Eriksson, B. 2008. *Gymnasiogrammatik, en undersökning av grammatikavsnittet i läroböcker för kursen svenska A*. Specialarbete i Svenska språket vid Göteborgs universitet
- Gröning, I. & K. Norén, 1993. Berättarteknik och innehåll i invandrarelevens gymnasieuppsatser I: Cerú, E. (red) *Lärarybok 3, Svenska som andraspråk, Mera om undervisningen*, Stockholm: Natur och kultur, Utbildningsradion. S. 222– 246.
- Hallberg, P. 1975 2:a uppl. *Litterär teori och stilistik*. Göteborg: Akademiförlaget.
- Holmegaard, M. & I. Wikström, 2004. Språkutvecklande ämnesundervisning. I: Hyltenstam K. & I. Lindberg, (red). *Svenska som andraspråk- i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S. 539– 572.
- Hultman, T. 1975. *Liten svensk grammatik, Grundbok* Lund: Liber läromedel.
- Hultman, T. Språk och kön i skolan. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1990:1. S. 19– 29.
- Hultman, T. & M. Westman, 1992 *Gymnasistsvenska*. Stockholm: Akademitryck .
- Hyltenstam, K. & I. Lindberg, (red) 2004. Förord. I Hyltenstam K. & Lindberg, I. (red). *Svenska som andraspråk- i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindström, F. 2000. *Världens dåligaste språk*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Lpf 94. 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna 2000. Stockholm: utbildningsdepartementet.
- Melin, L. & S. Lange, 2000 3:e uppl. *Att analysera text. Stilanalys med exempel*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordman, M. 1992. *Svenskt fackspråk* Lund: Studentlitteratur.

- Pettersson, Å. 1987. Bärbara substantiv. Om läroböckernas exempel. I: Teleman, U. (red) *Grammatik på villovägar*. Stockholm: Almqvist & Wiksell förlag. S. 63– 78
- Skolverket SKOLFS:2000:3 Kursplan Svenska som andraspråk A.
Språkbanken <http://spraakbanken.gu.se/> frekvensordlistor för Press 97 och Romaner 80– 81
- Rådén, T. & C. Thorsen, 2007. *Lärobokens ordklasser. En kritiskt diskursanalys av fem läroböcker i svenska för gymnasieskolan*. Examensarbete i utbildningsvetenskap vid Högskolan Väst.
- Quennerstedt, T. 2007. *Tänker du på samma sak som jag? Om ordassociation bland en- och flerspråkiga*. C-uppsats i svenska som andraspråk vid Uppsala universitet.

Bilaga 1 Samtliga adjektiv i enspråkiga pojkars texter

avslappnande	halvrysk	nöjd	snabb
befjädrade	helt	ofrysta	snälla
belåtet	hemlig	okej	sorgligt
beredd	hemskt	ont	starkare
besviken	hungriga	orange	stickande
billigt	hånfullt	oskarpa	stor
blodig	högt	otroligt	stökigt
blonda	illegala	oupptäckt	sur
blåögt	ilsket	ovanligt	svag
bra	irriterad	öppnad	sårig
bränd	jätteroligt	packad	söt
deprimerande	kall	passande	tappert
direkt	kallblodig	perfekt	tidigt
dött	klar	plötsligt	tomt
egna	kloka	prasslande	tråkig
elegant	knäpptyst	privata	trött
ensam	kortvuxne	regnig	tvär
fetlagd	kvartslånga	rika	typiskt
fett	ledsen	rolig	tyst
fin	lilla	rädd	underbara
frysta	lugn	röda	ung
full	lång	sakta	upppriskande
fullsatt	långsam	sent	vacker
förtjust	lämpligt	silvrig	vanliga
förvirrad	lätt	sista	varm
gammal	mammig	sjuårige	vassa
givmild	mellanlånga	själv	vettskrämda
god	mjuka	skräckslagen	vit
grå	mobila	skönt	väldiga
gråtfärdigt	mullig	sliten	öm
gröna	mysigt	slitet	öppna
gängliga	mörk	slut	öronbedövande
halvgriniga	nattlig	smidiga	
halvpolsk	nya	små	

Bilaga 2 Samtliga adjektiv i flerspråkiga pojkars texter

aggressivare	gammal	mörkt	snabba
annorlunda	glad	naturlig	snygg
blodig	goda	normala	sorglig
blå	gratis	nytt	speciellt
blöta	gråtfärdiga	oförklarlig	stark
bögig	hela	ordlös	stilla
chockad	hög	orolig	stolt
duktig	högra	otroligt	stor
dåligt	intresserade	perfekt	svag
död	jättebra	professionell	svart
dödstyst	jätteduktig	ren	svårt
elak	jätteglada	riktiga	säker
ensam	jättestolta	rädd	tidigt
falska	jävla	sista	tjock
fantastisk	klar	sjuk	trött
farligt	konstig	själv	tyst
fattiga	kul	skarpa	vackra
fel	känd	skittråkigt	varmt
fin	kär	skumt	vit
fri	liten	sliten	väldigt
frisk	lycklig	släckt	yr
full	lång	smal	ökant
förfärligt	medvetlös	smutsig	öppet
galen	molnigt	små	

Bilaga 3 Samtliga adjektiv i enspråkiga flickors texter

bara	glänsande	nära	stark
betydelsefulla	gravid	närmare	stel
blankt	grå	nöjd	stilig
blygsamt	halvätna	obehaglig	stilla
blå	havsblå	omänskligt	stjärnklar
blöt	helt	omöjligt	stor
bra	hemska	ont	stum
bredare	hjälsam	onykter	stöttande
bruna	hård	otroligt	sur
brutna	höga	otrovärdig	svag
chanslös	illa	ovanligt	svart
chockat	intensivt	patetisk	svettig
darriga	intresserade	perfekt	svimfärdig
dekorerad	isblå	pinsamt	svår
djupt	jobbigt	rakt	svårtolkad
dum	jätteallvarligt	riktig	säkrast
dyngsur	jättebra	roligt	söt
dyster	jävla	rufsigt	taskiga
egen	kalla	ruskig	tekniska
ekande	kallsvettig	rädd	tidigt
elegant	klart	rätt	tillgjort
enkel	knäsvag	röda	tjocka
enorm	kokande	rödsprängda	tom
ensam	konstig	sann	trevlig
enstaka	kraftig	sent	tryckt
extremt	kul	sentimentalt	tråkiga
farliga	kyligare	seriös	trött
fin	lilla	sista	tunga
fjantig	ljus	självgod	tyst
fuktig	lugnt	självklart	underbara
full	lycklig	självsäker	upplyst
fåfäng	långa	skadade	uppspelt
förbryllat	lätt	skakande	vackra
försiktigt	löjlig	skinade	vaken
förskräckt	mallig	skrovliga	vanliga
försteltnad	mesiga	skräckslagen	vansinniga
förstörd	mjuka	slut	varm
försvarslös	modern	slutna	vassa
försvunna	modig	små	viktig
förvirrad	motsatta	snabb	vitt
förvånad	mysig	sneda	våt
gamla	mänskligt	snopet	värre
generad	mörk	snäll	värt
genomvåta	nya	spikrakt	yr
gigantiskt	nykter	spydig	äcklad
glad	nyvaken	stadiga	överlycklig

Bilaga 4 Samtliga adjektiv i flerspråkiga flickors texter

amerikanska	glad	nervös	stolt
arg	gravid	nya	stormigt
avsvimmad	gröna	nybakat	störväxta
bekväml	hela	nyfiken	sur
blek	hemsk	omtänksam	svart
blyg	hjälplos	ont	svimfärdig
bländande	hård	orolig	svåra
bra	härligt	otämjt	synd
brant	ilsket	perfekt	sårbar
brunt	jobbigt	poetiskt	söta
bästa	jättetidigt	populär	tidigt
chockad	kalla	redig	tillfälligt
djupt	klar	religiös	tomatröd
dum	klok	rent	trasiga
död	konstigt	rika	trevligt
ensam	kraftig	riktiga	trogen
fantastisk	kristen	rädd	trött
fattig	krossat	rätt	tung
fin	kär	röd	tyst
frostiga	ledig	sann	underbar
fruktansvärt	ledsen	senare	ung
full	likadan	sista	vacker
försiktig	liten	självisk	vaken
förskräckta	ljusblå	självklart	van
förtjusta	lugn	slut	vanlig
förtrollande	lycklig	små	varmt
förtvivlad	lång	snabbare	viktiga
förvånad	lätt	snäll	vita
förälskad	medvetlös	sorgliga	våt
gamla	mjuk	stadiga	väldigt
gifta	mörka	stark	vänligt